

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ І ПІДПРИЄМНИЦТВА

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до кваліфікаційної роботи

на тему

«Удосконалення управління собівартістю продукції
приладобудувального підприємства»

другий (магістерський) рівень

спеціальність 051 Економіка

Виконав: здобувач групи ЕК-22зм

(підпис)

Н.М. Поліванова

Керівник

(підпис)

Н. В. Швець

Завідувач кафедри

(підпис)

І. М. Семененко

Рецензент Г. В. Пчелинська

СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ

Факультет економіки і управління
Кафедра економіки і підприємництва

Другий (магістерський) рівень
спеціальність 051 Економіка

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

“ _____ ” _____ 2023 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ
ВИЩОЇ ОСВІТИ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ

Полівановій Наталії Миколаївні

1. Тема роботи «Удосконалення управління собівартістю продукції приладобудувального підприємства»

Керівник роботи Швець Наталія Вячеславівна, к.е.н., доцент,

затверджений наказом університету від 21 вересня 2023 року № 39/14.01

2. Строк подання здобувачем роботи 4 грудня 2023 р.

3. Вихідні дані до роботи 3.1. Інформація про сферу діяльності підприємства. 3.2. Дані про використання ресурсів підприємства та основних конкурентів на ринку. 3.3. Інформація про сучасні технології в сфері діяльності підприємства. 3.4. Дані про фінансово-економічний стан досліджуваного підприємства. 3.5. Нормативно-правові акти, теоретичні та методичні джерела за темою кваліфікаційної роботи.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 4.1. Викладення результатів теоретичних та методичних досліджень за темою. 4.2. Аналіз сфери діяльності підприємства. 4.3. Оцінка сучасного фінансово-економічного стану підприємства. 4.4. Дослідження діючого управління собівартістю продукції на підприємстві. 4.5. Обґрунтування удосконалення управління собівартістю продукції на підприємстві.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслеників)

Таблиці, рисунки та інший демонстраційний матеріал _____

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання 22.09.2023 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

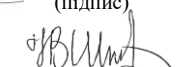
№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної магістерської роботи	Строк виконання етапів	Примітка
1	Аналіз літератури з тематики магістерської роботи	Жовтень 2023 р.	
2	Робота над розділом 1	Жовтень 2023 р.	
3	Робота над розділом 2	Листопад 2023 р.	
4	Робота над розділом 3	Листопад 2023 р.	
5	Робота над вступом та висновками	Листопад 2023 р.	
6	Оформлення роботи	Грудень 2023 р.	
7	Підготовка демонстраційного матеріалу та доповіді	Грудень 2023 р.	

Здобувач

(підпис)

Н.М. Поліванова

Керівник роботи

(підпис)

Н. В. Швець

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота містить: 84 стр., 4 рис., 30 табл.

Об'єктом дослідження в кваліфікаційній роботі виступає господарська діяльності ТОВ «Мікра».

Предметом дослідження є діюча система управління процесом формування собівартостю ТОВ «Мікра».

Ціль роботи - розробка практичних рекомендацій з удосконалення процесу формування собівартості на підприємстві.

У кваліфікаційній роботі розглянуті теоретичні і методичні положення системи управління та планування собівартості продукції, виконаний аналіз структури та динаміки собівартості основної продукції підприємства, проведена оцінка існуючої системи формування собівартості продукції.

Визначено основні напрямки удосконалення управління процесом формування собівартості продукції й обґрунтована їх ефективність.

УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ ФОРМУВАННЯ СОБІВАРТОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ, АНАЛІЗ, МЕТОДИ, КАЛЬКУЛЯЦІЯ, ПЛАНУВАННЯ

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ХАРАКТЕРИСТИКА ПІДПРИЄМСТВА ТА АНАЛІЗ ЙОГО ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	8
1.1. Загальна характеристика ТОВ «Мікра».....	8
1.2. Аналіз техніко-економічних показників підприємства	12
1.3. Аналіз використання основних виробничих та матеріальних ресурсів.....	15
1.4. Аналіз використання трудових ресурсів підприємства.....	19
1.5. Аналіз фінансових показників підприємства.....	24
1.6. Аналіз структури та динаміки собівартості продукції підприємства..	29
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	35
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ СОБІВАРТІСТЮ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА	37
2.1. Теоритичні основи формування собівартості продукції	37
2.2. Методичні основи формування собівартості продукції	43
2.3. Виявлення особливостей та складових існуючої системи формування собівартості у ТОВ «Мікра».....	55
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	60
РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА НАПРЯМКІВ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ СОБІВАРТОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ	62
3.1. Пропозиції щодо вдосконалення управління процесом формування собівартості продукції	62
3.2. Обґрунтування напрямків та можливостей зниження виробничих витрат.....	67
3.3. Оцінка впливу запропонованих заходів на економічні показники діяльності підприємства.....	71
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3.....	76
ВИСНОВКИ.....	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	80

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку економіки проблема ефективного господарського управління, у тому числі собівартістю продукції, грає важливу роль. Практика управління собівартістю, що діє, в багатьох машинобудівних об'єднаннях і підприємствах не відповідає сучасним завданням, оскільки не носить комплексного характеру і не забезпечує належного зменшення витрат. Щоб бути дійсно комплексною і цілісною, система повинна охоплювати всі рівні управління організацією.

Систематичне зниження витрат виробництва є одним з головних напрямів створення справжнього противитратного механізму в організаціях і їх підрозділах.

Через дію багатьох причин, особливо організаційний порядок, відоме відставання механізації і автоматизації управління, нормування, планування, обліку, контролю і аналізу витрат в приборо- і електроапаратобудувальних підприємствах.

Все це пред'являє особливі вимоги до організації процесу формування собівартості продукції приборобудівних підприємств.

Мета дослідження – на основі аналізу й узагальнення теоретичних засад і практичних питань управління процесом формування собівартості продукції підприємства розробити пропозиції щодо удосконалення процесу формування собівартості продукції підприємства на прикладі ТОВ «Мікра».

Для досягнення поставленої мети вирішувались такі задачі:

- узагальнення підходів до процесу планування собівартості продукції;
- виявлення особливості існуючої системи формування собівартості на підприємстві;
- проведення аналізу господарської діяльності ТОВ «Мікра» і дослідження структури та динаміки собівартості основної продукції;
- розробка заходів, спрямованих на зменшення виробничих витрат та удосконалення процесу формування собівартості продукції ТОВ «Мікра».

Об'єктом дослідження є господарська діяльність ТОВ «Мікра».

Предметом дослідження є підходи та методи управління собівартістю продукції приборобудівного підприємства (на прикладі ТОВ «Мікра»).

Основою кваліфікаційної роботи стали положення сучасної економічної теорії щодо планування собівартості продукції підприємстві.

У ході підготовки кваліфікаційної роботи використовувалися наступні методи: системний підхід, традиційні методи статистичної обробки інформації, методи економічного та фінансового аналізу.

Інформаційну базу кваліфікаційної роботи склали наукові публікації вітчизняних та закордонних вчених і фахівців, нормативно-законодавчі акти України, офіційні видання Державного комітету статистики України.

РОЗДІЛ 1. ХАРАКТЕРИСТИКА ПІДПРИЄМСТВА ТА АНАЛІЗ ЙОГО ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Загальна характеристика ТОВ «Мікра»

Товариство з обмеженою відповідальністю ТОВ «Мікра» створено і зареєстровано рішенням виконкому Київської Ради в 1995 році в зв'язку із збільшенням складу учасників і розміру статутного фонду створилося на підставі договору між громадянами України шляхом об'єднання їх майна і підприємницькій діяльності з метою насичення ринку продукцією, товарами, послугами і отримання на цій основі прибутку.

Товариство є юридичною особою, має самостійний баланс, розрахунковий і інші рахунки в відділеннях банків, у тому числі комерційного і зовнішньоекономічного, круглу печатку, штампи і бланки із своїм найменуванням. Інші реквізити господарської діяльності.

Товариство створене з метою задоволення потреб народного господарства в проектно-конструкторських і технологічних розробках, для надання послуг з маркетингу і впровадження нових розробок, а також виготовлення продукції виробничо-технічного призначення і товарів народного вжитку.

Предметом діяльності товариства є:

- розробка, виробництво і реалізація продукції виробничо-технічного призначення, товарів народного споживання;
- розробка і реалізація програмних продуктів і програмових комплексів для автоматизації виробництва і вдосконалення методів управління;
- виконання будівельних, монтажних, ремонтних робіт підрядним способом;

- розробка і впровадження проектно-кошторисною, конструкторською і іншої науково-технічної продукції, нові технології, ноу-хау, науково-дослідні і дослідницькі роботи;
- організація маркетингу, брокерська, біржова, інвестиційна діяльність;
- зовнішньоекономічна діяльність.

Основним напрямком діяльності підприємства є розробка конструкторської документації і виробництво приладів контролю і регулювання технологічних процесів в різних областях народного господарства: для виміру температури, тиску, рівня, широкої номенклатури пневмоелектричних і електропневматичних пристроїв, бар'єрів іскробезпеки, цифрових індикаторів, реєстраторів і інших пристроїв.

Основними джерелами формування майна ТОВ «Мікра» є: амортизаційні відрахування на відновлення основних фондів, доходи, отримані від реалізації продукції, а також від інших видів фінансово-державної діяльності, кредити банків і інших кредиторів, безкоштовні або добродійні внесення, пожертвування організацій, підприємств і громадян, інше майно, придбане на підставі, не забороненій законодавством і так далі.

Забороняється підприємству передавати безкоштовно закріплене за ним майно іншому підприємству, організаціям, а також громадянам. Реалізація зайвого майна і передача майна в оренду здійснюється підприємством за згодою із засновником.

Підприємство має право самостійно планувати свою діяльність, визначати стратегію і основні напрями свого розвитку згідно галузевому науково-технічному прогнозу, кон'юнктури ринку продукції, товарів, робіт, послуг і економічної ситуації, а також реалізувати свою продукцію, послуги, залишки від виробництва згідно цінам, які формуються згідно вимогам економічної діяльності.

Обов'язки підприємства:

- забезпечувати своєчасну оплату податків і інших відрахувань згідно даного законодавства;
- здійснювати оперативну діяльність по матеріально-технічному забезпеченню виробництва;
- набувати необхідних матеріальних ресурсів біля підприємств, організацій і установ незалежно від форм власності, а також біля фізичних осіб;
- використовувати засоби амортизації на утворення основного виробництва за рахунок якого вони отримані;
- створювати належні умови для високопродуктивної праці, забезпечує дотримання законодавства про працю, правив і норм охорони праці, техніки безпеки, соціального страхування;
- здійснювати заходи щодо удосконалення організації заробітної плати трудящих з метою посилення їх матеріальної зацікавленості, як в результатах власної праці так і в окремих підсумках роботи підприємства, забезпечує економне і раціональне використання фонду споживання і своєчасні розрахунки з працівниками підприємства;
- виконувати норми і вимоги охорони навколишнього природного середовища, що стосується, раціонального використання і утворення природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки.

Щорічно номенклатура виробів, що випускаються підприємством, поповнюється новими розробками і в даний час складає близько 80 найменувань. Більшість приладів, що випускаються підприємством, сертифіковані в Україні органами Держстандарту і мають галузеві сертифікати.

Прилади, що виготовляються на підприємстві, широко застосовуються на ряду нафто- і газопереробних заводів (м. Кременчук, Херсон, Одеса, Надвірна, і ін.), нафто- і газоперекачуючих станціях (м. Кременчук, Новописьков), хімічних підприємствах (Черкаси, Рівно, і ін.), металургійних комбінатах («Азовсталь», «Криворіжсталь», «Запорозсталь» і ін.),

коксохімічних підприємствах, теплових електростанціях, скляних заводах, кондитерських фабриках, цукрових заводах і так далі

Кажучи про конкурентоспроможність продукції ТОВ «Мікра», слід зазначити, що її якість відповідає більшості світових вимог і вона має стабільний попит на вітчизняному і зарубіжному ринках.

Конкурентами ТОВ «Мікра» на вітчизняному ринку є такі підприємства, як: «Мікрол» Івано-Франківськ, «Манометр» Харків, «Регміг» Чернігів.

На внутрішньому ринку основними споживачами продукції є нафто- і газопереробні заводи.

Організаційна структура підприємства представляє собою лінійно-функціональну схему управління. Суть її полягає в раціональному розподілі повноважень між лінійним керівником і працівниками відділів (штабів).

З метою забезпечення доступності інформації, представленої на малюнку 1 структурні елементи підприємства можна розбити на підгрупи. В першу підгрупу входять весь управлінський склад: директор, науково-технічна Рада, головний інженер, рада управління якістю, відділ технічного контролю, заступник директора, головний бухгалтер.

В другу підгрупу відноситься основне виробництво. Основне виробництво розділяється на складально-налагоджувальний та слюсарно-механічний цех.

В цех складально-налагоджувальний також входять: ділянка збирання, ділянка наладки, ділянка упаковки, ділянка комплектації і кооперації. А цех слюсарно-механічний складається з токарно-фрезерної, слюсарної, експериментальної ділянки та ділянок зварки і термообробки. Також у ТОВ «Мікра» є допоміжне виробництво. До допоміжного виробництва належать: ділянка головного енергетика, ремонтно-механічна ділянка, відділ матеріально-технічного постачання, відділ охорони праці і техніки безпеки, відділ розробки електронних пристроїв, відділ розробки ПУ і СУ, відділ метрології, лабораторія випробувань, конструкторський відділ, відділ маркетингу і збуту.

Основними перевагами даної організаційної структури для ТОВ «Мікра» є:

- отримання підлеглими несуперечливих між собою завдань і розпоряджень;
- повна відповідальність кожного керівника за результати роботи;
- простота і чіткість взаємин працівників;
- ефективне використання ресурсів;
- можливість просування по кар'єрних сходах.

Основними недоліками цієї організаційної структури є те, що вона вимагає високої компетентності керівників і уповільнює процес ухвалення рішень на підприємстві.

Діяльність товариства здійснюється відповідно до Господарського Кодексу та Законів України «Про господарські товариства», «Про власність» і іншими на підставі Уставу товариства або установчого договору.

1.2. Аналіз техніко-економічних показників підприємства

Аналіз ефективності діяльності ТОВ «Мікра» виконується для загальної оцінки роботи підприємства за дані періоди. При цьому розкриваються найважливіші сторони роботи підприємства, які безпосередньо роблять вплив на техніко-економічні показники.

В результаті порівняння показників звітного і попередніх років виявляються основні зміни в діяльності підприємства, визначаються їх величини в абсолютному і відносному вираженні.

Результати розрахунків зведені таблицю 1.1.

Таблиця 1.1.

Основні техніко-економічні показники діяльності ТОВ «Мікра»

Показники	Од. вим.	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Відхилення					
					2020 р. от 2019 р.		2021р.от 2020 р.		2021р.от 2019р.	
					абс.	относ.	абс.	относ.	абс.	относ.
Обсяг РП: - у вартісному вираженні	тис. грн	70717,2	106376,1	110525,1	35658,9	50,42	4149	3,90	39807,9	56,29
- у натуральному вираженні	шт	6676	9511	8865	2835	42,47	-646	-6,79	2189	32,79
Собівартість РП	тис. грн	56598,2	86088,1	90770,1	29489,9	52,10	4682	5,44	34171,9	60,38
Витрати на 1 грн РП	грн	0,8	0,81	0,82	0,01	1,25	0,01	1,23	0,02	2,5
Прибуток від виробництва	тис. грн	14119	20288	19755	6169	43,69	-533	-2,63	5636	39,92
Рентабельність витрат	%	24,94	23,56	21,76	-1,38	-	-1,8	-	-3,18	-
Середньорічна вартість основних фондів	тис. грн	18586,5	26199,5	31059	7613	40,96	4859,5	18,55	12472,5	67,11
Середньооблікова чисельність	осіб	113	122	135	9	7,96	13	10,66	22	19,47
Продуктивність праці	тис. грн/люд	625,8	871,9	818,7	246,1	39,33	-53,2	-6,10	192,9	30,82
Середньомісячна заробітна плата 1-го працюючого	грн	10628,3	13498,6	16260,56	2870,3	27,0	2761,96	20,5	5632,26	53,0
Фонд заробітної плати	тис. грн	14411,57	19762,54	26342,01	5350,97	37,13	6579,47	33,3	11930,44	82,8

Дані, приведені в таблиці 1.1. показують, що за аналізований період об'єм реалізованої продукції (а реалізована продукція на даному підприємстві дорівнює товарній, оскільки підприємство працює на замовлення) в натуральному і вартісному вираженні зріс за досліджуваний період (з 2019 по 2021 рік) на 56,29% і 32,79% відповідно. Хоча в 2021 році спостерігається зниження об'єму реалізованої продукції в натуральному вираженні на 646 шт.

Також спостерігається стабільне зростання собівартості продукції з 2019 по 2021 рік собівартість збільшилася на 60%, з 2019 по 2020 роки на 52%, а з 2020 по 2021 роки на 5,5 %. Прибуток від виробництва продукції в 2021 році знизився всього на 2,63%, хоча у 2020 році був ріст прибутку майже на 44% ніж у 2019 р, це обумовлене тим, що темпи зростання собівартості продукції були більшими ніж темпи зростання об'єму реалізованої продукції на підприємстві. Численність персоналу зростає і за три роки збільшилася на 22 людини. Також спостерігається зростання середньомісячної заробітної плати з 2019 по 2020 рік на 27%, а з 2020 по 2021 рік на 20,5%, а за три аналізуючи роки майже на 53%, це є позитивна тенденція яка говорить про спроможність підприємства підвищувати виплати заробітної плати робітникам. Фонд заробітної плати зріс в 2020 році в порівнянні з 2019 роком на 37,13% або на 5350,97 тис.грн, а в 2021 році в порівнянні з 2020 на 33,3% або на 6579,47 тис.грн. Показник рентабельності витрат повільно зменшувався за ці роки з 24,94% до 21,76%, тобто на 3,18 %, це пов'язано з тим, що собівартість реалізованої продукції росла швидше, ніж об'єм реалізованої продукції. З 2019 по 2020 роки на підприємстві вартість основних виробничих фондів зросла на майже на 41%, а з 2020 по 2021 роки на 18,55%, тобто за три роки вартість основних виробничих фондів зросла на 67%. Цьому сприяла діяльність керівництва, яка була направлена на підтримку основних засобів підприємства в працездатному стані, оновлення, реконструкцію і модернізацію основних виробничих фондів.

Підводячи підсумок, можна сказати, що при збільшенні об'єму реалізованої продукції спостерігається зниження прибутку за досліджуваний період та збільшення витрат на виробництво продукції. В цілому підприємство працює стабільно, але оскільки темп зростання собівартості перевищує темп зростання обсягу виробництва, можна зробити висновок про зростання собівартості виробництва одиниці продукції, за рахунок зростання цін на матеріальні ресурси (в першу чергу комплектуючі) та збільшення заробітної плати робітників.

1.3. Аналіз використання основних виробничих та матеріальних ресурсів.

Аналіз основних виробничих фондів починається з оцінки наявності необхідної кількості і видів основних засобів, вивчення їхньої динаміки і структури. Дані про структуру і вартість основних виробничих фондів підприємства за період 2019-2021рр. представлені в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Структура і вартість основних виробничих фондів ТОВ «Мікра»

Група	Найменування основних засобів, тис.грн.	Рік		
		на кін. 2019	на кін. 2020	на кін. 2021
1	Будинки, спорудження	16454	15954	15454
2	Автомобільний транспорт, меблі	4321	6133	6967
3	Машини та обладнання	1153	450	5276
4	Електронно-обчислювальні машини; засоби друку, програмне забезпечення	884	300	3286
5	Інші основні фонди			1548
	Усього:	22812	29587	32531

Згідно з даними табл. 1.2 найбільшу вартість у загальній сумі основних засобів займає 1 група (будинки, спорудження). Так, у 2020 р. у порівнянні з 2019 р. вартість зменшилася на 501,0 тис. грн., у 2021 р. у порівнянні 2020 р.

на 500 тис.грн. На другому місці 3 група - машини та обладнання. За період з 2019-2021 рік вартість основних засобів цієї групи збільшилася з 2019 по 2020 р. на 1812 тис. грн, а у 2021 збільшилася на 834 тис. грн. Це пов'язане з ремонтом машин і обладнання. Найменшу вартість у структурі основних засобів займає 4 група основних засобів (електронно-обчислювальні машини; засоби друку, програмне забезпечення). Вартість 2 групи фондів також має тенденцію росту, це пов'язане з закупівлею нової меблі та з ремонтом машин.

Дані з руху основних виробничих фондів приведені в таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Рух основних виробничих фондів ТОВ «Мікра»

Показник, тис.грн.	Рік		
	2019	2020	2021
Наявність на початок року	14361,2	22812,2	29587,2
Прийшло в звітному році	8451,2	6775,2	2944,2
в т.ч. уведено	8451,2	6775,2	2944,2
Вибуло в звітному році			
у т.ч. ліквідовано			
Наявність на кінець року	22812,4	29587,4	32531,4
Наявність за винятком зносу:			
на початок року	1904,1	3665,1	7015,1
на кінець року	3665,1	7015,1	10132,1
Амортизація (знос) основних фондів	1761,2	3350,2	3117,2

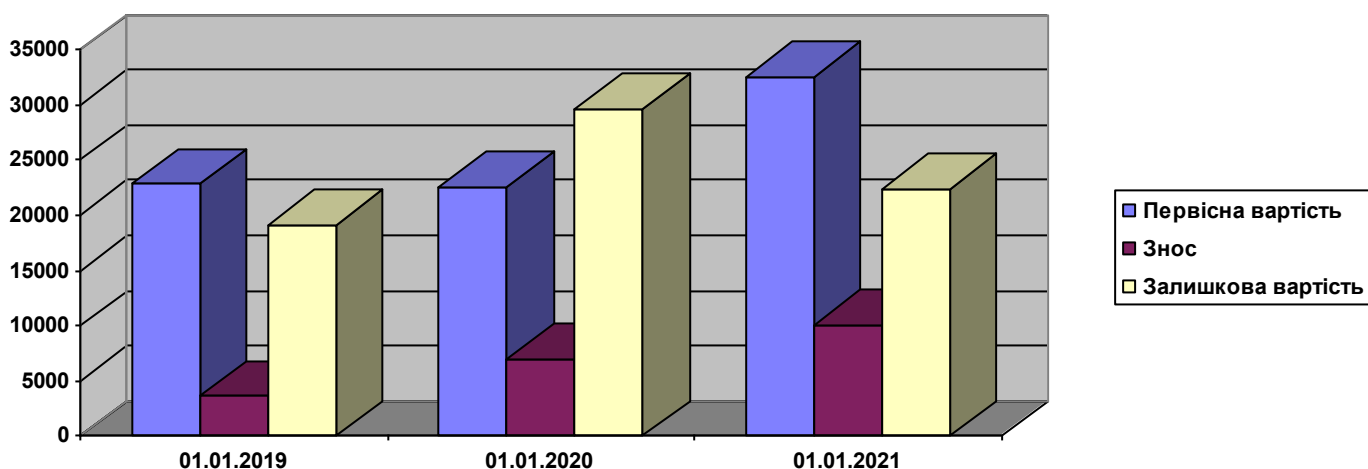

Рис. 1.1. Вартість основних виробничих фондів ТОВ «Мікра»

Дані аналізу стану основних виробничих фондів представлені в табл. 1.4.

Таблиця 1.4

Аналіз стану основних виробничих фондів

Показник	Позначення	Формула розрахунку	Значення показника		Зміна показника, %
			2020 р.	2021р.	
Коефіцієнт відновлення	$K_{\text{від}}$	$\frac{\text{Вартість основних засобів, що надійшли}}{\text{Вартість основних засобів на кінець року}}$	0,23	0,09	155,5
Строк відновлення	$T_{\text{від}}$	$\frac{\text{Вартість основних засобів на початок періоду}}{\text{Вартість основних засобів, що надійшли}}$	3,36	10,05	199,10
Коефіцієнт вибуття	$K_{\text{виб}}$	$\frac{\text{Вартість вибутих основних засобів}}{\text{Вартість основних засобів на початок періоду}}$	-	-	-
Коефіцієнт приросту	$K_{\text{пр}}$	$\frac{\text{Сума приросту}}{\text{Вартість основних засобів на початок періоду}}$	0,29	0,09	222,22
Коефіцієнт зносу	$K_{\text{зн}}$ на початок року	$\frac{\text{Сума зносу основних фондів}}{\text{Первісна вартість основних фондів}}$	0,16	0,23	43,75
Коефіцієнт зносу	$K_{\text{зн}}$ на кінець року	$\frac{\text{Сума зносу основних фондів}}{\text{Первісна вартість основних фондів}}$	0,23	0,31	34,78
Коефіцієнт придатності	$K_{\text{прид}}$ на початок року	$\frac{\text{Залишкова вартість основних фондів}}{\text{Первісна вартість основних фондів}}$	0,84	0,76	6,72
Коефіцієнт придатності	$K_{\text{прид}}$ на кінець року	$\frac{\text{Залишкова вартість основних фондів}}{\text{Первісна вартість основних фондів}}$	0,76	0,68	10,52

Розрахунок коефіцієнтів, що характеризують ефективність використання основних виробничих фондів зводиться в таблицю 1.5.

Таблиця 1.5

Аналіз ефективності використання основних фондів

Показник	Позначення	Формула розрахунку	Значення показника		Зміна показника
			2020 р.	2021 р.	
Фондовіддача	f_o , грн./грн.	$f_o = \frac{ВП(ТП)}{\bar{\Phi}}$	4,06	3,5	-0,56
Фондоємкість	f_e , грн./грн.	$f_e = \frac{\bar{\Phi}}{ВП(ТП)}$	0,25	0,28	0,03
Рентабельність	R , %	$R = \frac{\Pi}{\bar{\Phi}} \cdot 100$	77,4	63,6	-13,8

де $ВП(ТП)$ – випуск всієї або товарної продукції у вартісному вираженні;

$\bar{\Phi}$ - залишкова середньорічна вартість основних фондів, грн;

Π – прибуток від реалізації продукції, грн.

За даними розрахованих коефіцієнтів можна зробити наступний висновок:

В 2021 р. у порівнянні з 2020 р. показники фондівдачі й рентабельності зменшилися, що свідчить про зменшення рівня ефективності використання основних фондів, а фондоміскість збільшилась в результаті зниження темпів росту обсягу випускаємої продукції в порівнянні з темпами росту основних засобів підприємства.

Показник фондівдачі тісно зв'язаний з показником матеріалівдачі, тому аналіз використання основних виробничих фондів необхідно доповнити аналізом ефективності використання матеріальних ресурсів.

Матеріальні ресурси - сукупність предметів праці, призначених для використання в процесі виробництва суспільного продукту: сировина, матеріали, паливо, енергія, напівфабрикати, деталі і так далі.

Основними матеріальними ресурсами ТОВ «Мікра» є такі метали як алюміній і сталь, а також плати, резистори, діоди, транзистори і мікросхеми.

1. Матеріалівдача ($МВ$) визначається відношенням обсягу реалізованої продукції (Q) до суми матеріальних витрат (M). Цей показник характеризує віддачу матеріалів, тобто скільки вироблено продукції з кожної гривні спожитих матеріальних ресурсів:

$$МВ = \frac{Q}{M} \quad (1.1)$$

2. Матеріаломісткість ($ММ$) розраховується шляхом ділення суми матеріальних витрат на обсягу реалізованої продукції (Q) та показує, скільки матеріальних витрат необхідно здійснити або фактично приходиться на одиницю продукції:

$$MM = \frac{M}{Q} \quad (1.2)$$

3. Питома вага матеріальних витрат (Π_m) в собівартості продукції розраховується відношенням суми матеріальних витрат до повної собівартості продукції (C).

$$\Pi_m = \frac{M}{C} \quad (1.3)$$

У таблиці 1.6 представлені показники ефективності використання матеріальних ресурсів.

Таблиця 1.6

Показники ефективності використання матеріальних ресурсів

Показники	Рік		
	2019	2020	2021
Матеріаловіддача	1,76	2,00	2,68
Матеріаломісткість	0,56	0,49	0,37
Питома вага матеріальних витрат в собівартості продукції	0,79	0,7	0,54

Данні представлені у таблиці 1.6. свідчать про зростання матеріаловіддачі у представленому періоді та зниження показників матеріаломісткості. Також у 2021 році знизилася питома вага матеріальних витрат в собівартості продукції.

1.4. Аналіз використання трудових ресурсів підприємства

Достатня забезпеченість підприємства необхідними трудовими ресурсами, їх раціональне використання, високий рівень продуктивності праці має велике значення для збільшення обсягів випуску продукції і підвищення ефективності виробництва. Зокрема, від забезпеченості підприємства трудовими ресурсами й ефективності їх використання залежать

обсяг і своєчасність виконання всіх робіт, ефективність використання фондів й як результат збільшення обсягів надання послуг, зміна їх собівартості, прибутки й ряд інших економічних показників.

Основними завданнями аналізу ефективності використання трудових ресурсів є: вивчення й оцінка забезпеченості підприємства трудовими ресурсами в цілому, а також по категоріях і професіям; визначення і вивчення показників текучості кадрів; виявлення резервів трудових ресурсів, більш повного й ефективного їх використання.

Для всіх організацій велике значення має управління людьми. Наскільки ефективно будуть підібрані кадри, настільки ефективно буде діяльність підприємства. Безумовно, що управління трудовими ресурсами є одним із центральних аспектів теорії і практики планування на підприємстві.

Аналіз забезпеченості підприємства різними категоріями працівників наведений у табл. 1.7.

У звітному періоді збільшилась кількість всіх робітників на 13 осіб (10,65%), фахівців - на 11 осіб (32,35 %), робітників на 2 особи (2,85 %), у зв'язку з реструктуризацією й реорганізацією виробництва.

Таблиця 1.7

Аналіз працівників по категоріях

Категорія	Кількість працівників		Відхилення, %
	2020 р.	2021р.	
Керівники	18	18	0
Фахівці	34	45	32,35
Робітники	70	72	2,85
Середньооблікова чисельність персоналу	122	135	10,65

Аналіз руху робочої сили підприємства зводиться в табл. 1.8.

На основі даних табл. 1.8 можна зробити висновок: у звітному періоді вибуло працівників з підприємства в 2 рази менше, ніж у попередньому

періоді. Вибулих з підприємства склало 6 осіб у попередньому періоді, проти 3 осіб у звітному періоді.

Таблиця 1.8

Аналіз руху робочої сили

Показники	2019 р.	2020 р.	Відхилення
1. Середньооблікова чисельність працюючих, осіб.	122	135	- 13
2. Прийнято на підприємство протягом року, осіб.	19	13	6
3. Вибуло з підприємства працівників протягом року (чол.), у т.ч. у зв'язку з:			
навчанням	-	-	-
призовом до армії	-	-	-
виходом на пенсію і по ін. причинах, передбаченим законодавством	4	2	2
за власним бажанням	2	1	1

Основною причиною вибуття працюючих є вихід на пенсію та по іншим причинам, передбаченим законодавством. Другою причиною є звільнення за власним бажанням.

Для характеристики руху робочої сили розраховують й аналізують динаміку наступних показників: коефіцієнт обороту щодо прийому робітників; коефіцієнт обороту щодо вибуття; коефіцієнт текучесті кадрів (табл. 1.9).

Позитивною тенденцією можна назвати зменшення коефіцієнта плинності кадрів, а також зменшення коефіцієнта вибуття, хоча коефіцієнт обороту по прийому працівників зменшився у 2021 році.

Таблиця 1.9

Аналіз руху робочої сили

Найменування показника	Позначення	Формула розрахунку	Значення		Відхилення, %
			2020 р.	2021 р.	
Коефіцієнт обороту з прийому	$K_{об,п}$	$\frac{\text{Кількість прийнятих на роботу}}{\bar{N}_{уч}}$	0,15	0,096	36
Коефіцієнт обороту з вибуття	$K_{об,в}$	$\frac{\text{Кількість, що звільнилися}}{\bar{N}_{уч}}$	0,032	0,014	56,25
Коефіцієнт плинності кадрів	$K_{пл}$	$\frac{\text{Кількість звільнених за власним бажанням й за порушення трудової дисципліни}}{\bar{N}_{уч}}$	0,016	0,007	56,25

Аналіз використання трудових ресурсів підприємства зводиться в табл. 1.10

Таблиця 1.10

Аналіз використання робочого часу

Показник	2020 р.	2021р.		Відхилення	
		план	факт	від минулого року	від плану
Середньорічна чисельність працівників (ЧР)	122	130	135	13	5
Відпрацьовано за рік одним працівником:					
- днів (Д)	240	240	240	0	0
- годин (Ч)	1920	1920	1920	0	0
Середня тривалість робочого дня (П), год	8	8	8	0	0
Фонд робочого часу, годин	234240	249600	259200	24960	9600

Фонд робочого часу (Т) залежить від чисельності працівників підприємства (ЧП), кількості відпрацьованих днів одним працівником у середньому за рік (Д) і середньої тривалості робочого дня (П):

$$T = ЧП * Д * П \quad (1.4)$$

У ТОВ «Мікра» фактичний фонд робочого часу більше планового на 9600 годин. Вплив факторів на його зміну можна встановити способом абсолютних різниць:

$$\Delta T_{\text{чр}} = (\text{ЧП}_{\text{ф}} - \text{ЧП}_{\text{пл}}) * D_{\text{пл}} * П_{\text{пл}} = (130-135) * 240 * 8 = 9600 \text{ годин}$$

$$\Delta T_{\text{д}} = (D_{\text{ф}} - D_{\text{пл}}) * \text{ЧП}_{\text{ф}} * П_{\text{пл}} = (240-240) * 160 * 8 = 0 \text{ годин}$$

$$\Delta T = \Delta T_{\text{чр}} + \Delta T_{\text{д}} = 9600 + 0 = 9600 \text{ годин}$$

Як видно з наведених даних, у середньому одним співробітником відпрацьовано 240 днів. Фонд робочого часу збільшився в порівнянні із планом на 9600 годин у зв'язку зі зміною якості праці працюючих.

У табл. 1.11. представлена характеристика трудового потенціалу ТОВ «Мікра».

Таблиця 1.11

Характеристика показників трудового потенціалу ТОВ «Мікра»

Показник	Рік			Відхилення		
	2019	2020	2021	2020 р. від 2019 р.	2021 р. від 2020 р.	2021 р. від 2019 р.
ФОП, тис. грн.	14411,57	19762,54	26342,01	5350,97	6579,47	11930,44
Середньорічна з/пл одного працюючого, грн	127536,0	161988,0	195126,0	34452,0	33138,0	67590,0
Середньоблікова чисельність, осіб	113	122	135	9	13	22
Обсяг реалізованої продукції на 1 грн зарплати, тис. грн	554,5	656,7	566,4	102,2	-90,3	11,9
Продуктивність праці, тис.грн/людину	625,8	871,9	818,7	246,1	-53,2	192,9

Як видно з табл. 1.11 продуктивність праці персоналу ТОВ «Мікра» у 2020 р. збільшилася на 246,1 тис.грн. але у 2021 р. зменшилася на 53,2 тис.грн за рухунок не великого росту обсягу реалізованої продукції та виробничої потужності та значного збільшення чисельності працюючих.

Обсяг реалізованої продукції на 1 грн. показує, скільки 1 гривня, яку керівник підприємства витратив на оплату праці генерує економічного прибутку. У 2020 р. показник збільшився на 102,2 грн, а у 2021 р. знизився на 90,3 грн.

Показник середньрічної заробітної плати ТОВ «Мікра» має тенденцію до збільшення за рахунок росту обсягів виробництва: за 2020 р. заробітна плата збільшилася на 34452 грн, у 2021 р. на 33138 грн. Значення цих показників, які ми отримали в результаті аналізу говорять про не дуже ефективне співвідношення «оплата праці - результат праці». Це обумовлено збільшенням зарплати з однієї сторони й зміною у виробництві з іншої сторони.

За рахунок росту чисельності працівників фонд заробітної плати збільшився у 2020 р. на 5350,97 тис. грн, у 2021 р. на 6579,47 тис. грн.

Проведений аналіз факторів динаміки трудових ресурсів дозволяє зробити висновок, як позитивний момент можна зазначити, що темпи зростання фонду оплати праці перевищують темпи зростання чисельності персоналу. Це свідчить про те, що робота підприємства дозволяє підвищувати заробітну плату працівників.

1.5. Аналіз фінансових показників підприємства

Фінансовий стан підприємства характеризується чотирма групами показників: показники ліквідності й платоспроможності; показники структури капіталу; показники рентабельності; показники ділової активності.

Аналіз фінансового стану ТОВ «Мікра» за 2019–2021 рр. представлений у вигляді таблиць, що характеризують дані групи показників.

Значення коефіцієнта поточної ліквідності протягом 2020 - 2021 рр. більше 1, що свідчить про здатність підприємства погасити свої короткострокові зобов'язання за рахунок наявних оборотних засобів.

Значення коефіцієнта термінової ліквідності протягом 2020 - 2021 року менше 1, підприємство здатне розрахуватися по своїм короткостроковим зобов'язанням за рахунок реалізації найбільш ліквідних активів (кошти, дебіторська заборгованість, короткострокові фінансові вкладення).

Аналіз ліквідності та платоспроможності представлений в таблиці 1.12.

Значення коефіцієнта абсолютної ліквідності протягом 2020 - 2021р. не входить до рекомендованого значення (0,2 – 0,3) і за аналізованого періоду значно знижується і доходить до 0,04. Значення коефіцієнтів абсолютної ліквідності свідчать про неплатоспроможність підприємства в «миттєвому» періоді, адже на кінець 2021 року положення значно дестабілізувалося ($K_{\text{абс.лікв.}}^{\text{кін.2006}} = 0,04$).

Абсолютним показником платоспроможності підприємства є показник «власні обігові кошти», який за досліджувальний період ВОК має позитивне значення, що свідчить про платоспроможність підприємства в абсолютному значенні.

Таблиця 1.12

Аналіз ліквідності та платоспроможності

Показники ліквідності	Порядок розрахунку	початок 2020 р.	початок 2021 р.	кінець 2021 р.
Коефіцієнт поточної ліквідності	$K_{\text{пл}} = \frac{\text{ПА}}{\text{ПЗ}}$	1,46	1,09	1,43
Коефіцієнт термінової ліквідності	$K_{\text{т.л}} = \frac{\text{ПА} - \text{З}}{\text{ПЗ}}$	0,74	0,71	0,88
К-т абсолютної ліквідності	$K_{\text{абс.лікв.}} = \frac{\text{К} + \text{КФВ}}{\text{ПЗ}}$	0,07	0,062	0,04
Показники платоспроможності				
ВОК	$\text{ВОК} = \text{ПА} - \text{ПЗ}$	927,9	173,6	782,6
Коефіцієнт покриття запасів ВОК	$K_{\text{пз}} = \frac{\text{ВОК}}{\text{З}}$	1,54	0,23	0,78
Коефіцієнт маневреності ВОК	$K_{\text{м.вок}} = \frac{\text{Гроші}}{\text{ВОК}}$	0,067	0,68	0,094
Коефіцієнт маневреності ВК	$K_{\text{м.вк}} = \text{ВОК} / \text{ВК}$	0,39	0,07	0,25

Коефіцієнт покриття запасів ВОК (більше 1 лише на початку 2020 року) показує, що всі запаси цілком покриваються ВОК, тобто підприємство не залежить від зовнішніх кредиторів. Але в 2021 році ситуація змінюється. Така ситуація може розглядатися, з одного боку, як можливість підприємства розплатитися із кредиторами найбільш ліквідними поточними активами (дебіторською заборгованістю, коштами), з іншого боку, може означати, що

адміністрація не вміє, чи не бажає або не має можливості використовувати зовнішні джерела коштів для основної діяльності.

Коефіцієнт маневреності ВОК на початок 2021 року 0,68, що свідчить про високу маневреність ВОК і можливості миттєво визволити навіть майже всі (68 %) ВОК, однак на кінець 2021 року ситуація погіршується ($K_{Мвок} = 0,094$).

Коефіцієнти маневреності власного капіталу має позитивне значення (адже через те, що підприємство прибуткове, власний капітал має позитивне значення), що говорить про наявність маневреності власного капіталу.

Статутний капітал за досліджувальний період не змінився, що свідчить про те, що власники не бажають ризикувати власними коштами і для здійснення інвестиційної діяльності залучають інвесторів. Аналіз структури капіталу представлений в табл. 1.13

Таблиця 1.13

Аналіз структури капіталу ТОВ «Мікра»

Коефіцієнти структури капіталу	Порядок розрахунку	початок 2020 р.	початок 2021 р.	кінець 2021 р.
Коефіцієнт автономії	$K_{авт} = \frac{ВК}{Пас}$	0,73	0,56	0,62
Коефіцієнт маневреності ВК	$K_{маневр} = \frac{ВОК}{ВК}$	0,39	0,07	0,25
Коефіцієнт капіталізації	$K_{кап} = \frac{ВК}{А}$	1,35	1,78	1,87
Коефіцієнт фінансової залежності	$K_{фін.зал.} = \frac{ДЗ + ПЗ}{ВК}$	0,35	0,77	0,69

Фінансова стабільність підприємства характеризується станом власних і позикових коштів і оцінюється за допомогою набору фінансових коефіцієнтів. Показники фінансової стабільності характеризують платоспроможність підприємства в тривалому періоді, тобто здатність у перспективі погасити не тільки короткострокову, але й довгострокову заборгованість.

Мінімальне граничне значення коефіцієнта автономії встановлюється на рівні 0,5. Протягом 2020 - 2021 рр. даний коефіцієнт має значення близько граничного, отже підприємство має можливість додатково залучати позикові кошти. Можна зробити висновок, що ТОВ «Мікра» не перебуває у фінансовій залежності від своїх кредиторів.

Коефіцієнт маневреності показує здатність підприємства підтримувати рівень власного оборотного капіталу й поповнювати оборотні кошти за рахунок власних джерел.

За розглянутий період власні кошти, що перебувають у мобільній формі, у підприємства є лише на початок 2020 та на кінець 2021 років. Але на початок 2021 року вони відсутні. Нормативне значення даного коефіцієнта складає 0,2.

Коефіцієнт капіталізації показує, скільки гривень активів принесла 1 грн. власного капіталу. Він свідчить про якість управління на підприємстві. Протягом 2020 – 2021 років даний коефіцієнт був позитивним та показував те, що з 2020 по 2021 рік 1 грн власного капіталу принесла майже 2 грн активів.

Але, виходячи із того, що статутний капітал не змінився, а величина активів значно зросла, можна сказати, що управління підприємством у період з 2020 р. по 2021 рр. покращилося, але необхідно врахувати ризики від активізації інвестиційної діяльності.

Коефіцієнт фінансової залежності характеризує залежність підприємства від зовнішніх позик. Чим вище даний показник, тим більше позик, і тем ризикованіше ситуація, що може привести до банкрутства підприємства. Протягом розглянутого періоду коефіцієнт фінансової залежності збільшується, але він не високий, отже підприємство усе більше залежить від зовнішніх позик, тим самим збільшує рівень ризику своєї діяльності й збільшує небезпеку виникнення дефіциту коштів.

Для більш повної оцінки фінансового стану підприємства необхідно визначити, на скільки ефективно підприємство використовує свої кошти.

Ефективність господарської діяльності характеризується показниками ділової активності й показниками рентабельності (табл. 1.14, табл. 1.15).

Коефіцієнти ділової активності дозволяють проаналізувати, наскільки ефективно підприємство використовує свої кошти. Як правило, до цієї групи належать різні показники оборотності. Важливість цих показників визначається тим, що швидкість обороту коштів підприємства безпосередньо впливають на його платоспроможність і на забезпечення безперервності господарської діяльності.

Коефіцієнт оборотності капіталу показує, скільки разів обернеться капітал підприємства за рік.

В 2021 році цей показник становить 4,5, тобто 4,5 рази капітал обернеться за рік.

Коефіцієнт оборотності поточних активів становить 2,4, тобто 2,4 рази активи обернуться за рік.

Таблиця 1.14

Аналіз ділової активності ТОВ «Мікра»

Показник	Звітний 2021 рік
1. Коефіцієнт оборотності активів	2,4
2. Період оборотності активів, дні	152
3. Коефіцієнт оборотності власного капіталу	4,5
4. Період оборотності власного капіталу, дні	81
5. Коефіцієнт оборотності матеріально-виробничих запасів	8,85
6. Період оборотності запасів, дні	41
7. Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості покупців, замовників	9,60
8. Період оборотності дебіторської заборгованості покупців, замовників, дні	38
9. Тривалість операційного циклу, дні	79

Таблиця 1.14

Аналіз рентабельності ТОВ «Мікра»

Показник	2020 рік	2021 рік
1. Рентабельність активів	-	0,17
2. Рентабельність основної діяльності	-	0,42
3. Рентабельність реалізації	30,62	28,73
4. Рентабельність витрат	44,20	40,32
5. Рентабельність операційної діяльності	0,062	0,047

За результатами аналізу фінансових коефіцієнтів видно, що фінансовий стан підприємства покращується, і в той же час збільшується залежність підприємства від кредиторів, а також спостерігається позитивна динаміка щодо прибутковості підприємства.

Показники рентабельності активів та основної діяльності в 2021 році має позитивне значення, що свідчить про поліпшення фінансового стану підприємства.

Рентабельність реалізації і витрат значно висока у 2021 році.

Тривалість операційного циклу має позитивне значення це говорить про те, що більшу частину операційного циклу підприємство здійснює за свої кошти, що свідчить про неефективність кредиторської політики підприємства.

1.6. Аналіз структури та динаміки собівартості продукції підприємства

Важливим показником, що характеризує роботу підприємств, є собівартість продукції.

Від її рівня залежать всі фінансові результати діяльності підприємства.

Собівартість є одним з основних чинників формування прибутку, оскільки між розмірами величини прибули і собівартості існує зворотна функціональна залежність. Чим менше собівартість, тим більше прибуток, і навпаки. У собівартості знаходять вираз всі витрати підприємства, пов'язані з виробництвом і реалізацією продукції. Її показники відображають ступінь використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, якість роботи, як окремих працівників, так і керівництво в цілому.

Складові собівартості продукції на сьогоднішній день визначені Положенням бухгалтерського обліку 16 «Витрат», згідно якому собівартість реалізованої продукції складається з виробничої собівартості продукції (робіт і послуг), яка була реалізована протягом звітного періоду, нерозподілених постійних загальновиробничих витрат і наднормативних|понаднормативних| виробничих витрат. У виробничу собівартість продукції включаються: прямі матеріальні витрати; прямі витрати на оплату праці, інші прямі витрати, загальновиробничі витрати.

Аналіз собівартості починають із аналізу динаміки собівартості всієї продукції і її структур по калькуляційних статтях витрат. При цьому порівнюють фактичні витрати з витратами попереднього періоду (табл. 1.16).

У 2021 році знизилися витрати на сировину і основні матеріали на 13,16%, це пов'язано із зменшенням обсягів виробництва продукції. Також збільшилися витрати на оплату праці на 4,17 %. Це пов'язане з тим, що в 2021р. підвищився рівень заробітної плати основних працівників. Майже на 1% збільшилися загальновиробничі витрати та на 2,96% зросли адміністративні витрати.

Загальна сума витрат може змінитися через рівень змінних витрат на одиницю продукції й суми постійних витрат.

Таблиця 1.16

Аналіз динаміки й структури собівартості продукції

Статті (елементи) витрат	2020 р.		2021 р.		Відхилення	
	тис.грн.	питома вага, %	тис.грн.	питома вага, %	+/-	%
1. Сировина матеріали та комплектуючі	43705,2	50,8	37921,98	41,8	-5783,22	-13,2
2. Допоміжні матеріали	1033,06	1,2	816,93	0,9	-216,13	-20,9
3. Зарплата осн.працівникв	11966,25	13,9	16429,39	18,1	4463,14	37,3
4.Додаткова з/п виробничих робітників	1463,5	1,7	1815,4	2,0	351,9	24,0
5.Відрахування на соц. страхування	2954,55	3,4	4013,85	4,4	1059,3	35,9
6.Загальновиробничі витрати	14118,45	16,4	15703,23	17,3	1584,78	11,2
8.Виробнича собівартість	75241,01	87,4	76700,78	84,5	1 459,77	1,9
9.Адміністративні витрати	10158,4	11,8	13433,97	14,8	3 275,57	32,2
10. Витрати на збут	688,7	0,8	635,39	0,7	-53,31	-7,7
11. Повна собівартість	86088,1	100,00	90770,1	100	4682,0	5,4
У тому числі пост. частина	24965,55	29,0	29772,59	32,8	4 807,04	19,3

Факторну модель аналізу витрат можна представити в такий спосіб:

$$C = \sum VC + \sum FC, \quad (1.5.)$$

де C – собівартість всіх реалізованих робіт, тис.грн;

VC_i – сума змінних витрат на обсяг реалізованих робіт, тис. грн;

FC – сума постійних витрат, тис.грн.

Вплив факторів на результативний показник (C_0) розраховується в такий спосіб:

$$C_0 = \sum VC_{i_0} + \sum FC_0$$

$$C_0 = (43705,2 + 1033,06 + 11966,25 + 1463,5 + 2954,55) + (14118,45 + 10158,4 + 688,7) = 86088,1 \text{ тис.грн.}$$

Собівартість в 2020 р. склала 86088,1 тис.грн.

Умовний показник - витрати в 2021р. при рівні постійних витрат в 2020 р.:

$$C_{yml} = \sum VC_{i_1} + \sum FC_0,$$

$$C_{yml} = (37921,98 + 816,93 + 16429,39 + 1815,4 + 4013,85) + (24965,55) = 85963,55 \text{ тис.грн.}$$

Підстава (C_1) відповідає значенню собівартості продукції в 2021 р.

$$C_1 = \sum VC_{i_1} + \sum FC_1$$

$$C_1 = (37921,98 + 816,93 + 16429,39 + 1815,4 + 4013,85) + (29772,590) = 90770,1 \text{ тис.грн}$$

$$\Delta C_{zag} = C_1 - C_0 = 90770,1 - 86088,1 = 4682,0 \text{ тис.грн.}$$

$$\Delta C_{nl} = C_{ysl} - C_0 = 85963,55 - 86088,1 = -124,55 \text{ тис.грн.}$$

$$\Delta C_{\phi} = C_{\phi} - C_{ysl} = 90770,1 - 85963,55 = 4806,55 \text{ тис.грн.}$$

$$\Delta C_{zag} = C_{nl} + \Delta C_{\phi} = -124,55 + 4806,55 = 4682,0 \text{ тис.грн.}$$

Таким чином, собівартість у звітному періоді (2021 р.) збільшилася на 4806,55 тис.грн. за рахунок збільшення умовно постійних витрат і зменшилася на 124,55 тис. грн за рахунок зниження умовно змінних витрат. В результаті одночасної зміни умовно змінних і постійних витрат собівартість виготовленої продукції зросла на 4682 тис.грн.

Номенклатура виробів, що випускаються підприємством, поповнюється новими розробками і в даний час складає близько 80 найменувань.

Найбільша питома вага у випуску продукції ТОВ «Мікра» займає бар'єр іскробезпеки МТМ 501-03. Нижче у таблиці 1.17 представлена динаміка випуску продукції даного виду.

Таблиця 1.17

Аналіз динаміки випуску приладу МТМ 501-03

Рік	Об'єм РП, шт	Об'єм МТМ 503-01, шт	Питома вага МТМ 503-01у об'ємі РП ,%	Відхилення, шт
2019	6676	760	11,38	-
2020	9511	1820	19,13	1060
2021	8871	1668	18,80	-152

За результатами|за наслідками| аналізу динаміки випуску продукції можна зробити висновки, що в 2020 році було випущено найбільшу кількість продукції даного виду за аналізований період. У 2019 році було випущено на 1060 штук менше, ніж у 2020 р. В 2021 році скорочення випуску було незначним, всього на 152 штуки, в порівнянні з 2020 р.

Аналіз структури собівартості по калькуляційних статтях проводиться за даними табл. 1.18 та рис. 1.5.

Таблиця 1.18

Аналіз калькуляції собівартості МТМ 501-03 за 2021 рік

№ п/п	Найменування статей витрат	Затрати на виріб, грн	Питома вага,%
1	Сировина і матеріали	87,1	1,34
2	Покупні комплектуючі вироби	954,9	14,69
3	Основна заробітна плата виробничих робітників	1392,6	21,42
4	Додаткова заробітна плата виробничих робітників	167,1	2,57
5	Відрахування на соц. страхування	522,2	8,03
6	Загальновиробничі витрати	2228,1	34,28
7	Виробнича собівартість	5352,1	82,34
8	Адміністративні витрати	417,8	6,43
9	Витрати на збут	139,3	2,14
10	Повна собівартість	6500	100

**Питома вага статей витрат у калькуляції
собівартості прилада МТМ 503-01**

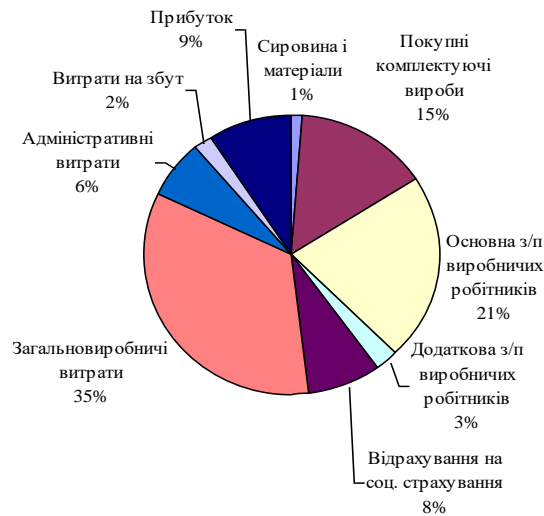

Рис. 1.2. Структура витрат прилада МТМ 501-03 за 2021 рік

Таким чином із даних таблиці та рисунку видно, що найбільшу питому вагу у структурі собівартості МТМ 501-03 займають загальновиробничі витрати - 34%. На другому місці основна заробітна плата виробничих робітників близько 22%, а покупні комплектуючі вироби становлять майже 15% у повній собівартості.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

У першому розділі розглянута загальна характеристика діяльності ТОВ «Мікра», вивчено напрямки діяльності підприємства. Також була розглянута організаційна структура управління підприємством.

Досліджено основні техніко-економічні показники діяльності підприємства за 2019 – 2021 рр. та виконано аналіз його фінансового стану та результатів діяльності. Тому можна зробити висновки, щодо досить непоганого економічного стану підприємства. Це пояснюється зростанням обсягів реалізації продукції у звітному році на 4 %.

Що стосується витрат на 1 грн реалізованих послуг на досліджуваному підприємстві, то вони незначно збільшились у звітному періоді, що було обумовлено більш високим темпом зростання собівартості в порівнянні з темпом росту обсягів реалізації продукції.

Прибуток від реалізації продукції зменшився на 2,63% в порівнянні з попереднім роком.

На підприємстві простежується чітка динаміка щодо збільшення основних засобів, яка припадає на машини та обладнання і електронно-обчислювальні машини, засоби друку, програмне забезпечення.

Чисельність персоналу з кожним роком зростає. Так у 2019 р. вона становила 113 чоловік, а вже в 2021 р. 135 чоловік, також спостерігається стабільний ріст заробітної платні на протязі досліджуваного періоду, що також обумовлює ріст з кожним роком фонду оплати праці.

Проведений аналіз факторів динаміки трудових ресурсів дозволяє зробити висновок, як позитивний момент можна зазначити, що темпи зростання фонду оплати праці перевищують темпи зростання чисельності персоналу. Це свідчить про те, що робота підприємства дозволяє підвищувати заробітну плату працівників.

Проаналізувавши показники ліквідності підприємства видно, що вони достатньо високі, особливо у 2021 році.

Значення коефіцієнтів автономії показують стабільну фінансову структуру джерел коштів, незначне зниження коефіцієнта фінансової залежності може бути основою для отриманню нових кредитів.

Аналіз виявив що темпи зростання собівартості перевищують темпи зростання обсягу виробництва, тому можна судити про деяке зростання собівартості виробництва одиниці продукції, у тому числі і за рахунок зростання цін на використанні матеріальні ресурси (в першу чергу комплектуючи).

За досліджуваний період сталося зростання матеріаловіддачі та зниження показників матеріаломісткості, також у 2021 році знизилася питома вага матеріальних витрат в собівартості продукції.

Аналіз собівартості приладу МТМ-501-03 показав, що калькуляція представлена лише за 1 рік, отже процес формування собівартості продукції потребує удосконалення.

У другому розділі розглядаються теоретичні і методичні основи планування собівартості продукції та особливості процесу формування собівартості у ТОВ «Мікра».

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ СОБІВАРТІСТЮ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Теоретичні основи формування собівартості продукції

Собівартість – це економічна категорія, що відображає суспільні стосунки з приводу виробництва продукції пов'язані з продуктивним споживанням живої і громадської праці. Звідси будь-яке вдосконалення цих стосунків одночасне процес, направлений на зниження рівня витрат виробництва і підвищення на цій основі ефективності суспільного виробництва.

Виділення витрат як частини вартості, що відображає витрати виробників, виникло закономірно і неминуче в процесі встановлення еквівалентності обміну товарів, створення умов для подальшого здійснення виробництва, оцінки результатів власної праці шляхом порівняння витрачених зусиль і засобів, отриманим при цьому об'ємом матеріальних благ (продукції, послуг і тому подібне).

Конкретною формою вираження витрат виробництва в господарській практиці є вартісні показники, що характеризують в грошовому вираженні їх рівень показників собівартості [1].

Зниження собівартості продукції має велике значення для підвищення ефективності суспільного виробництва. Це витікає з економічного ества даної категорії, в яке знаходить вираження вся сукупність трудових, матеріальних і фінансових ресурсів, використовуваних у виробництві. Вплив собівартості продукції на зростання ефективності функціонування народногосподарського комплексу не лише велике, але і вельми багатообразно. Величина витрат виробництва багато в чому визначає: рівень оптових цін і дієвість цінового механізму країни, забезпечуючи тим самим стабільність економіки; об'єм і масштаби збільшення чистого доходу і

відповідно грошових накопичень, що зумовлює ті або інші темпи зростання виробництва. Крім того, зниження витрат передбачає економний вжиток ресурсів.

Все це дозволяє говорити не лише про кількісну, але і про якісну дію даної категорії на економічний потенціал країни і його перспективні зміни, зростання ефективності виробництва. Інтенсивність такої дії пояснюється тим, що собівартість пов'язана зі всіма стадіями процесу відтворення, безпосередньо відображаючи не лише стосунки суспільного виробництва, але і певною мірою розподіли і вжитки.

Витрати виробництва відображають одночасно процес створення частини вартості і формування фонду відшкодування, спожитих засобів виробництва і фонду особистого вжитку працівників виробничої сфери, зумовлюючи при цьому в якійсь мірі також разом величину і можливі напрями використання фонду накопичення.

Недооцінка об'єктивності собівартості продукції, її місце в практичній плановій і управлінській діяльності може бути каране зниженням ефективності виробництва, що відбивається в погіршенні його якісних показників [14].

На собівартість покладаються великі надії, пов'язані з підвищенням ефективності виробництва. Треба виразно представляти інформативну цінність показника собівартості, області його можливої дії на економічні параметри виробництва, стимулювання, не висувати необгрунтованих вимог, які цей показник не може задовольнити, зважаючи на об'єктивну специфіку його внутрішнього вмісту.

Одночасно, для того, щоб розширити можливості показника собівартості, і повною мірою реалізувати його багатообразні функції як одного з інструментів управління суспільним виробництвом, необхідно відповідні умови його вживання на всіх ієрархічних рівнях, а також удосконалювати сам показник, порядок його формування, облік і калькуляції.

Собівартість більшою мірою визначає можливості і кордони реалізації функцій ціни. Відомо, що собівартість є нижньою межею ціни, тобто визначає кордон можливого маневрування при проведенні тієї або іншої політики цін, коли здійснюється їх стимулююча функція.

У сучасних умовах на собівартість як би перекладається частина стимулюючої функції цін. Річ у тому, що, хоча собівартість завжди рухливіша за ціни, останніми роками це багато разів посилюється. Оптові ціни визначають зовнішні умови його виробничої діяльності. Таким чином, сьогодні збільшення прибутку в ще більшій мірі, чим раніше, зв'язується із зниженням собівартості, рівень якої залежить, перш за все, від власних зусиль трудових колективів і яка тепер ставати, мабуть, активнішим стимулятором ефективності суспільного виробництва [9].

Роль показника собівартості для оцінки економічної ефективності роботи виробничих ланок визначається тим, що сама економічна ефективність є величина, що отримується при зіставленні результатів виробничо-господарською, організаційно-управлінською і інших видів діяльності з витратами на здійснення цієї діяльності. Собівартість використовується для числення ефективності як абсолютною, так і відносною і порівняльною. Вона бере участь в розрахунках цілого ряду показників ефективності:

- узагальнювальних - на рівні народного господарства - виробництво національного доходу на 1 гривню витрат, витрати виробництва і звернення на 1 гривню суспільного продукту;
- показників ефективності нової техніки - економія від зниження собівартості;
- показників ефективності зовнішніх зв'язків - відношення валютних вступів від експорту продукції до витрат (виробничим витратам) на виробництво і транспортування продукції.

Собівартість застосовується для визначення ефективності як локальних заходів щодо вдосконалення техніки і технології, організації виробництва і праці, освоєння нових виробів або розширення обсягів випуску традиційної продукції, так і при вирішенні глобальних питань будівництва і розміщення нових або реконструкції і модернізації підприємств, що діють. До речі, поліпшення використання показника собівартості в цих випадках може зробити серйозний вплив на підвищення ефективності капітальних вкладень, їх концентрацію на об'єктах тих, що забезпечують високу економічну віддачу.

Собівартість є однією з небагатьох економічних категорій, яка може знаходити і знаходить конкретне втілення в декількох показниках, які при єдності свого внутрішнього вмісту відрізняються один від одного цілим рядом особливостей [2].

В даний час діють показники: собівартість всієї випущеної товарної (валовою) продукції, собівартість порівнянної товарної продукції, витрати на 1 гривню товарної продукції, собівартість одиниці найважливіших видів виробів. Менш відома практиці собівартість якісного (ведучого) параметра виробів. Крім того, розрізняються показники залежно від вибраної калькуляційної одиниці: собівартість деталі, вузла, виробу в цілому, партії або комплекту, вигляду виконуваних виробничих робіт і послуг, собівартість натуральної, умовно-натуральної одиниці і тому подібне. Може також розраховуватися собівартість випуску продукції цеху, переділу, певного технологічного процесу.

Питання формування і впровадження нових показників собівартості вельми актуальні. Проте будь-який, навіть найпринадніший і «надійніший» знов запропонований показник повинен пройти практичну апробацію, на що піде певний час.

Від того, який показник буде вибраний для використання в плануванні, практичній роботі господарських ланок, багато в чому залежатиме стимулююча дія собівартості на здійснення режиму економії, підвищення

ефективності виробництва. Це позначиться і на достовірності розрахунків як самого (що реально склався) рівня витрат на випуск продукції, так і цілого ряду показників, в основі яких лежать виробничі витрати. Цим буде обумовлена і можливість об'єктивної оцінки якості роботи підприємства, різних об'єднань і міністерств, можливість проведення різного роду економічних, порівняльних аналізів, ухвалення тих або інших управлінських рішень.

Кожен з показників собівартості характеризує ті або інші якісні аспекти функціонування народногосподарського комплексу і окремих його елементів (галузей, підприємств і т. д.) Звідси повинна витікати одна, здавалося б, непорушна, істина, яка полягає в тому, що лише сукупність цих показників дозволяє скласти досить повній уявлення про рівень ефективності промислового виробництва. І саме сукупність показників собівартості повинна використовуватися на практиці. При цьому кожен показник, природно, повинен зайняти місце відповідно своєму економічному значенню. Проте деякі з показників, що розглядалися тут, практичною забуті і ними оперує лише в теорії; основним є лише один показник - витрати на 1 рубель товарної продукції, які в більшості випадків стали єдино тотожними поняттю «собівартості» взагалі. При оцінці ефективності роботи виробничих ланок це багато всілякими спотвореннями. Ось чому сьогодні знов представляється необхідним особливо ставати на характеристики інших показників собівартості. Відсутність тут комплексного підходу не дозволить повною мірою реалізувати згадувану універсальність собівартості і її властивості як одного з основних вимірників ефективності суспільного виробництва.

Це ж ускладнить рішення задачі - підвищити роль собівартості не за рахунок посилення директивності в її плануванні, а шляхом широкого використання для різних управлінських потреб [27].

Зниження собівартості продукції і одночасне підвищення її якості є найважливішими умовами господарювання.

Поліпшення якості продукції є одним з напрямів зниження собівартості продукції. Це тісно пов'язано з витратами матеріалів.

Підвищення якості виробів зазвичай викликає деяке збільшення витрат живої і матеріалізованої праці на їх виготовлення. Одночасно зменшуються і потрібна кількість, і експлуатаційні витрати.

Витрати, що йдуть на підвищення якості продукції, як правило, мають велику економічну ефективність. Так дохід, що отримується в результаті таких витрат перевищує останні більш ніж в два рази. Крім того, у багатьох випадках впровадження досягнень технічного прогресу супроводиться скороченням матеріальних витрат і, отже, зниженням собівартості.

Важливим резервом підвищення якості продукції, економії витрат виробництва є якість роботи. Випуск недоброякісної продукції знижує ефективність виробництва, веде до зайвих витрат праці і матеріалів, погіршує використання устаткування, викликає втрати у споживачів, якщо до них потрапляє бракована продукція. На ремонт і усунення дефектів витрачаються великі засоби, відволікається велике число робітників і фахівців.

В процесі виробництва для виготовлення продукції використовуються найрізноманітніші види ресурсів: сировина, матеріали, паливо, енергія, устаткування, жива праця. Будь-яке підприємство зацікавлене в раціональному використанні всіх видів виробничих ресурсів. У практиці роботи машинобудівних підприємств для характеристики ефективності використання окремих видів ресурсів використовується система приватних показників. Так, показник продуктивності праці характеризує ефективність витрат живої праці, фондоддача характеризує ефективність використання основних фондів, матеріаломісткість характеризує раціональність вжитку матеріальних ресурсів.

На відміну від приватних показників, що характеризують ефективність використання того або іншого вигляду ресурсів, собівартість - це узагальнюваний показник, в якому знаходять віддзеркалення виражені в

грошовій формі всі поточні витрати підприємства на виробництво і реалізацію продукції.

Іншими словами собівартість продукції є грошовим вираженням поточних витрат підприємства на її виробництво і збут. Грошова форма дозволяє виразити в собівартості різноманітні по натурально - речовій формі витрати підприємства [14].

2.2 Методичні основи формування собівартості продукції

Метод калькуляції – це спосіб угруповання витрат по об'єктах калькуляції, набір технічних прийомів, що включає, для розрахунку собівартості продукції.

Залежно від об'єкту калькуляції методи діляться на:

- 1) позамовний;
- 2) попереробний.

Позамовний метод калькуляції собівартості продукції отримав свою назву у зв'язку з тим, що об'єктом калькуляції виступає виробниче замовлення, що відкривається на виріб (невелику групу виробів), окрему роботу або послугу. Як правило, кожне замовлення призначене для окремого замовника, споживача, одержувача, а кількість продукції (виробів) для кожного замовлення відома заздалегідь. Фактична собівартість виробів, що виготовляються за замовленням, визначається лише після його виконання. Для щомісячного визначення фактичної собівартості продукції виробничі замовлення повинні, як правило, видаватися на таку кількість одиниць виробів, яке намічається випустити протягом місяця. При виготовленні крупних виробів з тривалим технологічним циклом виробництва виробничі замовлення можуть видаватися не на виріб в цілому, а на окремі його агрегати і вузли, що представляють закінчені конструкції. При здачі продукції (виробів) замовникові або на склад частинами до закінчення замовлення продукція (вироби), що в цілому здається, оцінюється за

плановою або фактичною собівартістю однорідних виробів, що випускалися раніше, з врахуванням змін в їх конструкції і технології, а також з врахуванням умов виробництва.

Позамовний спосіб застосовується:

- при одиничному або дрібносерійному виробництві продукції або при виконанні робіт (наданні послуг), особливо за умови, що продукція, вироблювана по кожному замовленню, якщо не унікальна, то хоч би істотно відрізняється від продукції інших замовлень;
- при виробництві складних і крупних продуктів (виробів);
- при виробництві з тривалим технологічним циклом.

Прикладами позамовного виробництва є важке машинобудування, суднобудування, літакобудування, будівництво, наука і інтелектуальні послуги (аудит, консультування), друкарський і видавничий бізнес, меблева промисловість, ремонтні послуги і ін. [22].

Собівартість одиниці продукції визначається як результат ділення накопиченої по окремому замовленню суми витрат на кількість одиниць продукції, виготовленої по даному замовленню. Тому принциповою особливістю позамовного методу є формування об'єму витрат по кожному завершеному замовленню, а не за проміжок часу.

Можна також відзначити, що можна використовувати калькуляцію за нормативними витратами у поєднанні з позамовної калькуляцією. Калькуляція нормативних витрат є тим інструментом, який може доповнити позамовну калькуляцію. Позамовная калькуляція застосовується тоді, коли певними витратами передбачається однієї складеної одиниці продукції, або невеликої партії самостійних виробів. Одиниці продукції індивідуалізуються згідно специфічним вимогам покупців. Встановлення нормативних витрат може бути корисним при попередньому виробництві розрахунків по прямих матеріалах, нормативних заводських накладних витратах, прямій праці необхідним для виконання кожного замовлення. Воно і зрозуміло, оскільки це поєднання дозволяє реально оцінити міру ризику при виробництві,

спростити життя менеджера і бухгалтера, скоротити витрати часу при аналізі кінцевих результатів діяльності підприємства на певному відрізку часу

Попереробний (попроцесний) метод. Попереробний метод обліку застосовується на підприємствах з однорідною за вихідним матеріалом і характером обробки масовою продукцією, при якій переважають фізико-хімічні і термічні виробничі процеси, і з перетворенням сировини на готову продукцію в умовах безперервного і, як правило, короткого технологічного процесу або ряду послідовних виробничих процесів, кожен з яких або група яких складає окремі самостійні переділи (фази, стадії) виробництва (наприклад, в хімічній і металургійній галузях промисловості, ряду галузей лісової, легкої і харчової промисловості і ін.). Попередельний метод обліку застосовується також у виробництвах з комплексним використанням сировини.

Спосіб отримав назву попереробного (попроцесного) у зв'язку з тим, що об'єктом калькуляції виступає переділ або деякий процес. При цьому під переділом (процесом) розуміється закінчена частина технологічного процесу, яка завершується випуском проміжного або остаточного продукту (напівфабрикату або готового виробу). Виділення кожного проміжного продукту здійснюється за умови, що він має власний напрям використання, а значить, може бути реалізований на сторону.

Попереробний метод характерний:

- для масових виробництв, в яких готова продукція виробляється шляхом обробки вихідної сировини (заготовок) на декількох етапах (переділах, процесах), наступних послідовно один за одним. При цьому частина продукції проходить всі передбачені етапи і реалізується як кінцевий продукт переробки, інші частини можуть пройти лише те або інша кількість початкових етапів і будуть реалізовані як проміжні продукти;
- для виробництва досить однорідної продукції;
- в разі нетривалого технологічного циклу;

- за умови, що весь процес виробництва може бути розбитий на операції, що постійно повторюються.

Поперробна (попроцесна) калькуляція витрат характерна для виробництв, де вироби переходять від одного підрозділу (процесу) до іншого, поки виріб не буде виготовлений повністю. Кожен виробничий підрозділ здійснює яку-небудь частину загального процесу виробництва і передає виріб після цієї операції в наступний підрозділ, де воно обробляється на наступній операції. Після завершення виробництва виріб вирушає на склад готової продукції. Класичними прикладами попереробного виробництва є хімічна промисловість, нафтопереробка, металургія, текстильна, цементна, лакофарбна, харчова, борошномельна, целюлозно-паперова, скляна промисловість. Досить ефективний попереробний облік може використовуватися у великосерійному машинобудуванні (наприклад, в автомобілебудуванні) [34].

У ТОВ «Мікра» застосовують позамовний метод калькуляції собівартості продукції, оскільки підприємство працює на замовлення і об'єктом калькуляції є замовлення. На кожне замовлення відкривається карта аналітичного обліку витрат, де вказуються найменування, тип і якість виробу, замовник і термін виконання замовлення, цехи-виконавці, планова собівартість і ціна.

Фактична собівартість одиниці виробів або робіт визначається після виконання замовлення шляхом ділення суми витрат на кількість виготовленої по цьому замовленню продукції (виробів).

Етапи відкриття замовлення:

1. Складання договору (технічна і економічна частина).

Відповідальний за складання договору - відділ маркетингу і збуту і головний метролог.

2. Формування замовлення.

- складається накладна в якій вказана потреба в певному вигляді приладів по замовникам (заявки, рахунки, договори).

- визначається кількість приладів і закладається резерв близько 10% на самий ходовий прилад, оскільки може з'явиться замовник.

3. Замовляються комплектуючі, вирушає подетальний план у виробництво, враховується зовнішня кооперація.

4. Составляються договори з постачальниками, які надають мікросхеми і конденсатори відповідно до потреб по замовленнях.

Термін постачання товару замовникові залежить від наступних чинників:

- залежно від замовляемого приладу - від 20 до 45 днів, оскільки комплектуючі для деяких приладів замовляють з далекого зарубіжжя. Максимальний термін виготовлення приладу 45 днів.
- залежно від предоплати - термін постачання 10 днів після передоплати, а передплата складає 50% від ціни замовлення і другі 50% замовник зобов'язан заплатити через 10 днів після поставки.

Підприємство в процесі виробничо-господарської діяльності витрачає різні ресурси. Ці витрати в плануванні прийнято ділити на одноразові і поточні.

Одноразові витрати здійснюються у формі інвестицій на різні інноваційні заходи, пов'язані з розширенням виробництва, заміною вибуваючих основних фондів, модернізацією і капітальним ремонтом основних фондів, технічним переозброєнням, реконструкцією і новим будівництвом, поповненням оборотних коштів і освоєнням нового вигляду діяльності. Одноразові витрати у свою чергу діляться на передвиробничі і капітальні вкладення.

Поточні витрати пов'язані з виробництвом і реалізацією продукції, робіт, послуг і набувають форми витрат. Основна частина витрат витрати на виробництво і реалізацію продукції. Окрім них підприємство платить податки, збори, відрахування, штрафи, пеню, неустойки, обумовлені чинним законодавством, витрачає засоби на соціальні потреби членів трудового колективу і добродійну діяльність, а також фінансування поточних заходів

щодо формування і реалізації стратегії і тактики свого розвитку. Сума вказаних витрат, виражена в грошовій формі за певний період часу, утворює витрати підприємства. Рівень і структура витрат підприємства використовується при оцінці ефективності його діяльності, конкурентоспроможності і стійкості на товарних ринках [17].

Складовою частиною витрат підприємства є собівартість продукції. Якісно витрати і собівартість не розрізняються, оскільки є поточними витратами. Їх відмінність виражається в наступній.

По-перше, кількісно собівартість є лише частиною витрат підприємства. Статті витрат, які входять в собівартість продукції, встановлює держава. Таким чином, собівартість продукції -- це нормовані витрати підприємства.

По-друге, витрати, що не увійшли до собівартості продукції, підприємство вимушене компенсувати з прибутку. Даний підхід обмежує необгрунтоване зростання цін і захищає споживача від спроб виробника перекласти на нього частину своїх витрат.

По-третє, частина витрат безпосередньо не пов'язана з випуском продукції. Вони існують навіть тоді, коли продукція не випускається взагалі. В той же час собівартість завжди залежить від кількості виробленої і реалізованої продукції [14].

Метою планування витрат (собівартості) є оптимізація поточних витрат підприємства, що забезпечує необхідні темпи зростання прибутку і рентабельності на основі раціонального використання грошових, трудових і матеріальних ресурсів.

При розробці плану за собівартістю мають бути вирішені наступні завдання:

- виконаний аналіз вартісних показників виробничої діяльності підприємства в цілому і окремих його підрозділів;
- виявлені можливості і уточнені розміри зниження собівартості продукції в планованому році в порівнянні з попереднім періодом;
- складені калькуляції собівартості основних видів продукції, що випускається;

- виявлені недоцільні витрати і розроблені заходи по їх ліквідації;
- визначена рентабельність видів продукції, що випускається, і виробництва;
- оцінений вплив на собівартість, прибуток і рентабельність збільшення витрат на освоєння виробництва нової продукції;
- створена база для розробки оптових або роздрібних цін;
- розроблені заходи по вдосконаленню госпрозрахункових взаємин між виробничими підрозділами підприємства.

При складанні плану по витратах особливу увагу необхідно звернути на виявлення резервів зниження собівартості, а також величини і причин виникнення витрат, не обумовлених нормальною організацією виробничого процесу: наднормативної витрати сировини і матеріалів, палива і енергії, втрат робочого часу і доплат за відступ від нормальних умов праці і наднормові роботи, втрат від простоїв машин і устаткування, аварій, браку, зайвих витрат, викликаних нераціональними господарськими зв'язками по постачаннях сировини і матеріалів, порушенням технологічної і трудової дисципліни, зміною об'єму робіт з підготовки виробництва, освоєння і впровадження нової техніки і технології і так далі [42].

План по витратах підприємства складається з наступних розділів:

- 1) розрахунок зниження собівартості продукції за рахунок впливу на неї техніко-економічних чинників;
- 2) калькуляція собівартості видів продукції (робіт і послуг);
- 3) кошторис витрат на виробництво.

Вихідними даними для розробки плану по витратах є:

- встановлені тактичним планом розміри прибутку, а також рівень рентабельності виробництва або завдання по зниженню собівартості продукції;
- показники виробництва і реалізації продукції;
- ефективність заходів щодо розділу тактичного плану інновацій;

- прогресивні норми і нормативи відповідного розділу тактичного плану;
- показники плану матеріально-технічного забезпечення виробництва;
- прейскуранти цін;
- дані про використання основних фондів і розміри амортизаційних відрахувань;
- показники плану по праці і кадрам;
- об'єм робіт з підготовки виробництва, освоєння і впровадження нової техніки, обсяг виробництва нової техніки [16].

При плануванні собівартості продукції застосовуються наступні методи.

1. Пофакторний метод. Його суть полягає у визначенні впливу техніко-економічних чинників на витрати виробництва в планованому році в порівнянні з попереднім роком. При плануванні собівартості цей метод застосовується з метою:

- забезпечення порівнянності показників плану з аналогічними показниками інших періодів;
- здійснення укрупненого розрахунку основних техніко-економічних показників виробничо-господарської діяльності на стадії підготовки і порівняння варіантів пропозицій по обсягах виробництва;
- якнайповнішого обліку ефективності впровадження заходів за планом підвищення ефективності виробництва;
- визначення участі окремих служб, відділів і виробничих підрозділів в зниженні витрат і підвищенні ефективності виробництва, матеріального заохочення за цю участь, зводимости показників по підприємству, об'єднанню, галузі і в цілому по регіону;

- аналізу і зіставлення витрат виробництва на різних підприємствах і об'єднаннях.

2. Кошторисний метод. Він передбачає обґрунтування кожної статті собівартості за допомогою спеціального кошторису витрат. Кошторис може складатися як на окремі комплексні статті витрат, так і в цілому на об'єм валової, товарної і такої, що реалізовується продукції. При плануванні собівартості як окремі кошториси можуть використовуватися окремі розділи плану, наприклад план матеріально-технічного забезпечення, план по праці і персоналу, план технічного і організаційного розвитку підприємства, в яких обґрунтовуються витрати відповідних ресурсів.

Кошторисний метод дозволяє зв'язати окремі розділи тактичного плану між собою і погоджувати їх з планами внутрішньовиробничих підрозділів. На основі кошторисів витрат складається зведення витрат на виробництво продукції в цілому по підприємству. В даному випадку зведення витрат по підприємству є сумою витрат, розрахованою в кошторисах структурних підрозділів. Цей метод досить трудомісткий і застосовується на стадіях остаточного складання плану. У зарубіжній практиці планування цей метод отримав назву бюджетування, а кошторис витрат називається бюджетом.

3. Метод калькуляцій. За допомогою цього методу обґрунтовується величина витрат на виробництво одиниці продукції, робіт, послуг або їх структурних елементів, наприклад деталі, вузла. При плануванні собівартості даним методом важно правильно визначити об'єкти калькуляції. Ними можуть бути: окремі вироби; замовлення; технологічні переділи; марки, сорти, артикули і тому подібне. Надалі калькуляції застосовуються при плануванні собівартості валової, товарної і реалізованої продукції, кошторисів витрат і зведення витрат по підприємству.

4. Нормативний метод. Тут рівень витрат на виробництво і реалізацію продукції, робіт, послуг розраховується на основі заздалегідь складених норм і нормативів. Цей метод широко застосовується при складанні планових калькуляцій і кошторисів витрат. Найважливіше достоїнство нормативного

методу планування собівартості продукції - можливість відособленого обліку відхилень від норм, що діють (поточних), і їх причин. Це дозволяє судити про те, які чинники привели до зміни витрат, і своєчасно приймати оптимальні рішення, направлені на поліпшення економічних показників роботи підприємства.

При плануванні собівартості продукції вказані методи застосовуються, як правило, одночасно, в комплексі, що дозволяє вирішувати ряд взаємозв'язаних завдань планування витрат [26].

При плануванні собівартості продукції у ТОВ «Мікра» використовується метод калькуляцій. Це обумовлене тим, що на підприємстві позаказний метод калькуляції витрат. Позаказний метод калькуляції витрат застосовується в індивідуальному виробництві, в якому продукція не має натурального вимірника і об'єктом калькуляції є замовлення.

Для розрахунку собівартості одиниці продукції певного вигляду (калькуляції) і складання документа, що оформляє цей розрахунок (калькуляції), застосовується угруповання витрат по їх виробничому призначенню, фазам виробництва, цехам (*угруповання по статтях витрат*). Калькуляція собівартості промислової продукції будується так, щоб в ній відбивалися реальні витрати підприємства і представлялося можливим в подальшому проводити економічний аналіз результатів його виробничої і господарської діяльності з врахуванням особливостей технології виробництва.

Виходячи з особливостей приборобудівельного виробництва встановлюється угруповання витрат на прибор по наступних калькуляційних статтях:

- Сировина і матеріали
- Покупні комплектуючі вироби
- Основна заробітна плата виробничих робітників
- Відрахування на соціальне страхування

- Загальновиробничі витрати
- Адміністративні витрати
- Витрати на збут

Сировина і матеріали включають в себе затрати на сировину і матеріали, які входять до складу продукції, що виробляється, утворюючи її основу, або є необхідним компонентом при виготовленні продукції (виконанні робіт, наданні послуг);

Покупні комплектуючі вироби включають в себе затрати на матеріали, які використовуються в процесі виробництва (робіт, послуг) для забезпечення нормального технологічного процесу і для упаковки продукції або що витрачаються на інші виробничі або господарські потреби (проведення випробувань, контролю, вміст, ремонт і експлуатація устаткування, будівель, споруд, інших основних фондів та інше), а також запасних частин для ремонту устаткування, зносу інструментів, пристосувань, інвентаря, приладів, лабораторного устаткування і інших засобів праці

Основна заробітна плата виробничого персоналу включає заробітну плату за відпрацьований час робітників і інших категорій працівників, що безпосередньо беруть участь в технологічному процесі виробництва приладів по фонду заробітної плати (включаючи премії). Заробітна плата ремонтного персоналу по поточному ремонту основного устаткування відноситься на статтю «Вміст і експлуатація устаткування», по поточному ремонту будівель - на статтю «Загальновиробничі витрати».

Додаткова заробітна плата є виплатами, не пов'язаними з робочим часом (оплата відпусток, невиходів із-за виконання державних обов'язків і тому подібне) і становить 12% від основної заробітної плати.

Відрахування на соціальні потреби від витрат на оплату праці виробничого персоналу. На цю статтю відносяться відрахування на соціальне страхування з основної і додаткової заробітної плати, а також відрахування на соціальне страхування з виплачених премій.

Загальновиробничі витрати по цій статті враховуються: заробітна плата апарату управління підприємством; амортизація будівель і споруд, їх поточний і капітальний ремонт і ремонт інвентаря загальноцехового призначення; витрати по випробуваннях, дослідам і нещасних випадків, захворюваності на виробництві і поліпшенню умов праці; витрати по охороні праці, що не включаються в номенклатурні заходи, також амортизаційні відрахування розмір амортизаційних відрахувань визначається по встановлених нормах амортизації, що показують, який відсоток первинної вартості основних фондів виробничого призначення повинен щорік відраховуватися до амортизаційного фонду. Ці норми різні для різних елементів основних фондів і залежать від ряду чинників.

Адміністративні витрати враховують витрати на зв'язок - мобільний, міжміські переговори; % за кредит, плата за землю, комунальний податок, дрібні матеріали: канцелярія, папір; комп'ютерні програми, меблі і дрібні комунальні платежі.

Витрати на збут. На цю статтю відносяться заробітна плата маркетолога, витрати на рекламу, тобто виготовлення каталогів, прайсов, сайта та інше [18].

Собівартість продукції виражає в грошовій формі індивідуальні витрати підприємства на виробництво і реалізацію одиниці або об'єму продукції в економічних умовах, що діють. У собівартості відшкодовуються витрати виробничих ресурсів, витрачених на виготовлення продукції в конкретних умовах того або іншого підприємства, в поточних ринкових цінах. На вітчизняних підприємствах прийнято розрізняти виробничу, галузеву, комерційну, цехову і технологічну собівартість виробу, а також готовій продукції та інші її види. Всі вони відрізняються один від одного не лише складом витрат, але і методами планування як окремих витрат, так і загальної собівартості [34].

2.3. Виявлення особливостей та складових існуючої системи формування собівартості у ТОВ «Мікра»

Система формування собівартості продукції на підприємстві повинна включати такі елементи: облік витрат, нормування витрат, вибір методу калькулювання собівартості та обґрунтування бази розподілу постійних витрат, ресурси, що забезпечують процес формування собівартості (кадрові, інформаційні, технічні, програмні) та організаційне забезпечення. Використовуючи таке теоретичне уявлення системи формування собівартості продукції проаналізуємо її існування на ТОВ «Мікра»

На даному підприємстві в основному здійснюється фінансовий облік, який покликаний надавати інформацію користувачам поза підприємством і припускає порівняння витрат з доходами для визначення прибутку. Недоліком існуючої системи є те, що у неї відсутній управлінський облік, який створює можливість для виявлення резервів економії на витратах.

Стосовно нормування витрат слід відзначити те, що ТОВ «Мікра» працює за опрацьованою схемою, використовуючи дані про витрати сировини, матеріалів і комплектуючих на підставі досвіду минулих періодів. Особливістю виробництва приладів є достатньо великі витрати праці на їх виготовлення, і відповідно витрати на оплату праці робітників суттєво впливає на величину собівартості продукції. Відсутність нормування використання матеріальних ресурсів та праці на даному підприємстві обмежує його інформаційну базу, а значить не дає можливість своєчасно виявити необґрунтовані відхилення фактичних витрат від запланованого рівня.

При розрахунку собівартості продукції на підприємстві застосовують позамовний метод калькуляції, оскільки підприємство працює на замовлення і об'єктом калькуляції є замовлення. На кожне замовлення відкривається карта аналітичного обліку витрат, де вказуються найменування, тип і якість

виробу, замовник і термін виконання замовлення, цехи-виконавці, планова собівартість і ціна.

Фактична собівартість одиниці виробів або робіт визначається після виконання замовлення шляхом ділення суми витрат на кількість виготовленої по цьому замовленню продукції (виробів).

База розподілу постійних витрат є заробітна плата основних робітників. Дана база використовується для всіх існуючих приладів на підприємстві. Обґрунтованість даної бази розподілу потребує додаткових досліджень тому, що у сучасних теорії та практиці управління витратами існує декілька інших способів розподілу цих витрат, які можуть бути більш ефективними в даних умовах.

Організаційне забезпечення процесу формування собівартості передбачає визначення лінійних, функціональних й інформаційних зв'язки між працівниками, які задіяні у цьому процесі.

Крім цього формування собівартості повинно створюватися в певних умовах, що, перш за все, забезпечуються:

кадрами – кваліфікаційна готовність персоналу відповідних підрозділів до виконання робіт пов'язаних з формуванням собівартості;

інформацією, матиме на увазі, наявність ефективного інструментарію для збору, обробки і передачі інформації.

Питаннями формування собівартості продукції на данному підприємстві займаються тільки фахівці бухгалтерії, а інші підрозділи підприємства до цього процесу не причасні.

У ТОВ «Мікра» кадрове забезпечення є задовільним, існують фахівці, які кваліфікаційно готові до виконання різноманітних функцій пов'язаних з формуванням собівартості. Однак існуюча організація даного процесу не створює умов для результативного виконання функцій планування, аналізу та розрахунку собівартості, що лишає керівництво підприємства отримувати повну якісну інформацію про витрати підприємства їх зміну та можливості їх зниження. Також виявленим недоліком є те, що персонал апарату управління

не достатньо забезпечено програмно-технічними ресурсами, що ускладнює та уповільнює процес збору, обробки інформації та прийняття своєчасних управлінських рішень.

Формуванням собівартості продукції у ТОВ «Мікра» займаються у відділі бухгалтерія.

Основними завданнями бухгалтерії є організація обліку фінансово-господарської діяльності підприємства і здійснення контролю за збереженням власності, правильним витрачанням коштів і матеріальних цінностей, дотриманням строгого режиму економії і господарського розрахунку.

З метою оцінити завантаженість персоналу бухгалтерії у роботі виконано аналіз основних функцій і об'ємів робіт, що виконує персонал відділу (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Основні функції і кількість операцій, виконаних працівниками бухгалтерії

№	Посада	Функції	К-ть операцій за рік		
			2019 р.	2020 р.	2021 р.
1.	Головний бухгалтер	Облік основних фондів підприємства; облік грошових коштів підприємства; списання матеріалів; розрахунок собівартості виконаних робіт, складання калькуляцій.	7989	8600	8240
2.	Бухгалтер з обліку матеріальних цінностей	Надходження і витрата матеріалів; облік розрахунків з постачальниками; облік податкових накладних; обробка всіх матеріальних звітів підприємства.	7245	7988	7678
3.	Бухгалтер-програміст	Нарахування заробітної плати; утримання і нарахування податків по заробітній платі; ведення розрахунків по заробітній платі; квартальна звітність.	7167	7567	7487
4.	Бухгалтер-касир	Ведення касової книги, ведення журналу ордера №7, облік по відрядженнях і хоз. розрахункам, видача готівки з каси підприємства і оформлення відповідних документів, робота з банком. Розрахунок амортизації.	7988	8200	8156

У данному відділі працюють чотири фахівці:

1. Головний бухгалтер.
2. Бухгалтер-програміст.
3. Бухгалтер-касир.
4. Бухгалтер з обліку матеріальних цінностей.

В результаті аналізу об'ємів робіт відділу бухгалтерія можна зробити висновок, що головний бухгалтер виконує найбільшу кількість операцій. І в той самий час контролює своїх підлеглих. Найменш завантаженим в данному відділі є бухгалтер-програміст. На рис. 2.1 предствлена існуюча схема процесу формування собівартості.

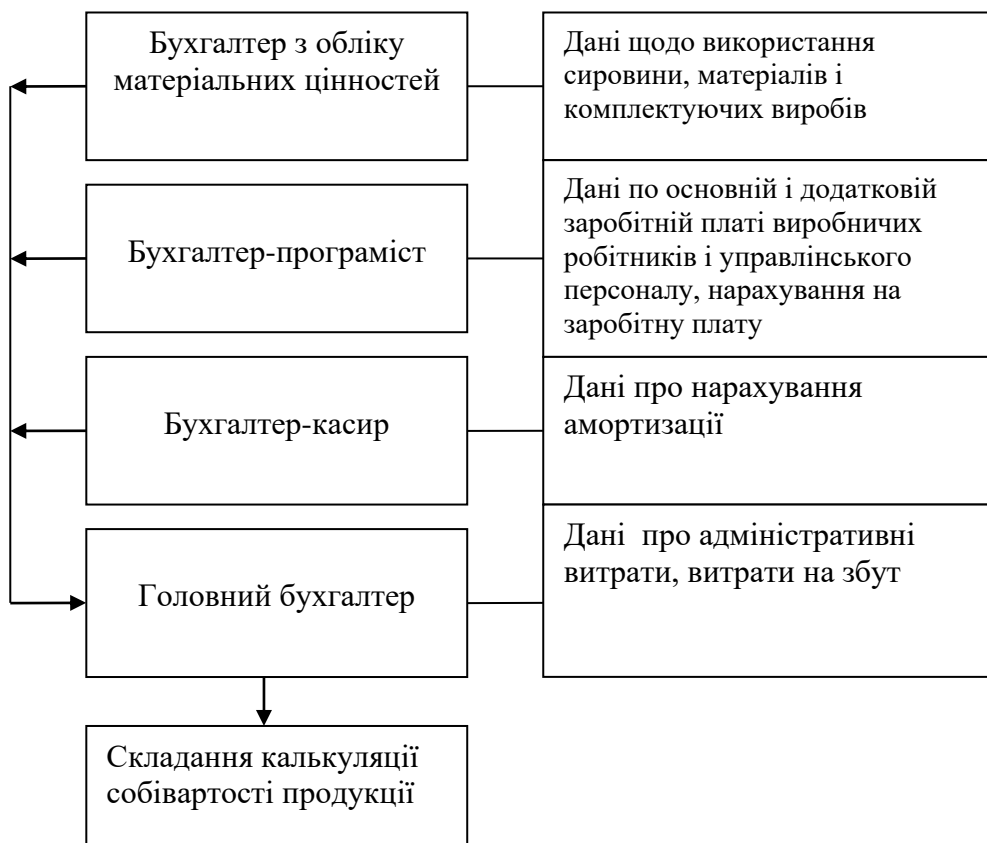

Рис.2.1. Взаємозв'язок персоналу бухгалтерії в процесі формування собівартості (існуюча схема)

У процесі формування собівартості продукції беруть участь всі фахівці даного відділу, але кінцевим розрахунком собівартості займається тільки головний бухгалтер. Дані табл. 2.1 підтверджують, що цей фахівець перезавантажений і не може виконувати інші функції пов'язані з аналізом та плануванням собівартості продукції.

Виходячи з переліку функцій, що виконуються відділом бухгалтерії, видно, що аналізом процесу собівартості продукції ніхто не займається. Оскільки на підприємстві велика кількість найменувань продукції, калькуляції на прилади перераховуються раз на три роки. Також проведене дослідження показало, що на підприємстві не здійснюється в необхідному об'ємі планування собівартості продукції. На даний час у ТОВ «Мікра» враховуються тільки фактичне виконання замовлення і фактичні витрати.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

У другому розділі кваліфікаційної роботи були розглянуті теоретичні та методичні питання щодо управління процесом формування собівартості, та досліджено існуючі особливості організації управління собівартістю в ТОВ «Мікра».

Конкретною формою вираження витрат виробництва в господарській практиці є вартісні показники, що характеризують в грошовому вираженні їх рівень показників собівартості.

На відміну від приватних показників, що характеризують ефективність використання того або іншого вигляду ресурсів, собівартість - це узагальнюваний показник, в якому знаходять віддзеркалення виражені в грошовій формі всі поточні витрати підприємства на виробництво і реалізацію продукції.

Успішне функціонування системи управління формуванням собівартістю визначається ефективністю її організації, яка полягає в виконання функцій планування, аналізу та розрахунку собівартості продукції.

Метою планування витрат (собівартості) є оптимізація поточних витрат підприємства, що забезпечує необхідні темпи зростання прибутку і рентабельності на основі раціонального використання грошових, трудових і матеріальних ресурсів.

Зниження собівартості продукції має велике значення для підвищення ефективності суспільного виробництва.

Дослідження системи формування собівартості у ТОВ «Мікра» виявило, що існуючим недоліком в організаційному та інформаційному забезпеченні цього процесу є відсутність повномасштабного аналізу та планування витрат, а також недостатній рівень використання можливостей персоналу підприємства для виконання цих функцій також низьке технічне

та програмне забезпечення їх роботи не дає можливості ефективно управляти витратами підприємства і відповідно виявляти резерви їх зниження.

Не виконання на підприємстві необхідного об'єму робіт по аналізу і плануванню собівартості продукції призводить до істотних економічних втрат. Тому основним завданням кваліфікаційної роботи є удосконалювання системи управління процесом формування собівартості та зниження виробничих витрат.

Ці проблеми пропонується вирішити за допомогою автоматизації процесу розрахунку собівартості продукції та підвищення технічного рівня виробництва.

РОЗДІЛ 3. РОЗРОБКА НАПРЯМКІВ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ СОБІВАРТОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

3.1. Пропозиції щодо вдосконалення управління процесом формування собівартості продукції

Дослідження процесу формування собівартості продукції у ТОВ «Мікра» виявило ряд недоліків в організації та ресурсному забезпеченні цього процесу, серед яких особливої уваги потребують такі. Персонал бухгалтерії, основного підрозділу економічної служби підприємства, завантажено нерівномірно та нераціонально. Основна загрузка полягає на головного бухгалтера, який має дуже великий діапазон контролю. Крім цього, кваліфікаційні можливості бухгалтера-програміста та бухгалтера з обліку матеріальних цінностей, який за фахом є економістом, не використовуються у повній мірі. Тому у кваліфікаційній роботі, з метою вдосконалення управління процесом формування собівартості продукції запропоновано перерозподілити функціональні обов'язки між персоналом бухгалтерії та вивільнити бухгалтера з обліку матеріальних цінностей з метою створення у даному підрозділі нової штатної одиниці – економіста.

Основні функції економіста будуть наступні:

- складання собівартості продукції;
- виконання роботи з комплексного економічного аналізу виробничо-господарської діяльності підприємства та розробка рекомендацій щодо підвищення її ефективності;
- складання спільно з головним бухгалтером записки-пояснення до річного звіту;
- представлення керівництву підприємства необхідних узагальнювальних матеріалів і довідок за результатами аналізу виробничо-господарської діяльності підприємства;
- організація статистичної звітності підприємства.

Враховуючи запропоновані організаційні зміни усередині бухгалтерії взаємозв'язок персоналу бухгалтерії в процесі формування собівартості продукції буде здійснюватись за новою схемою, що представлено на рис. 3.1.

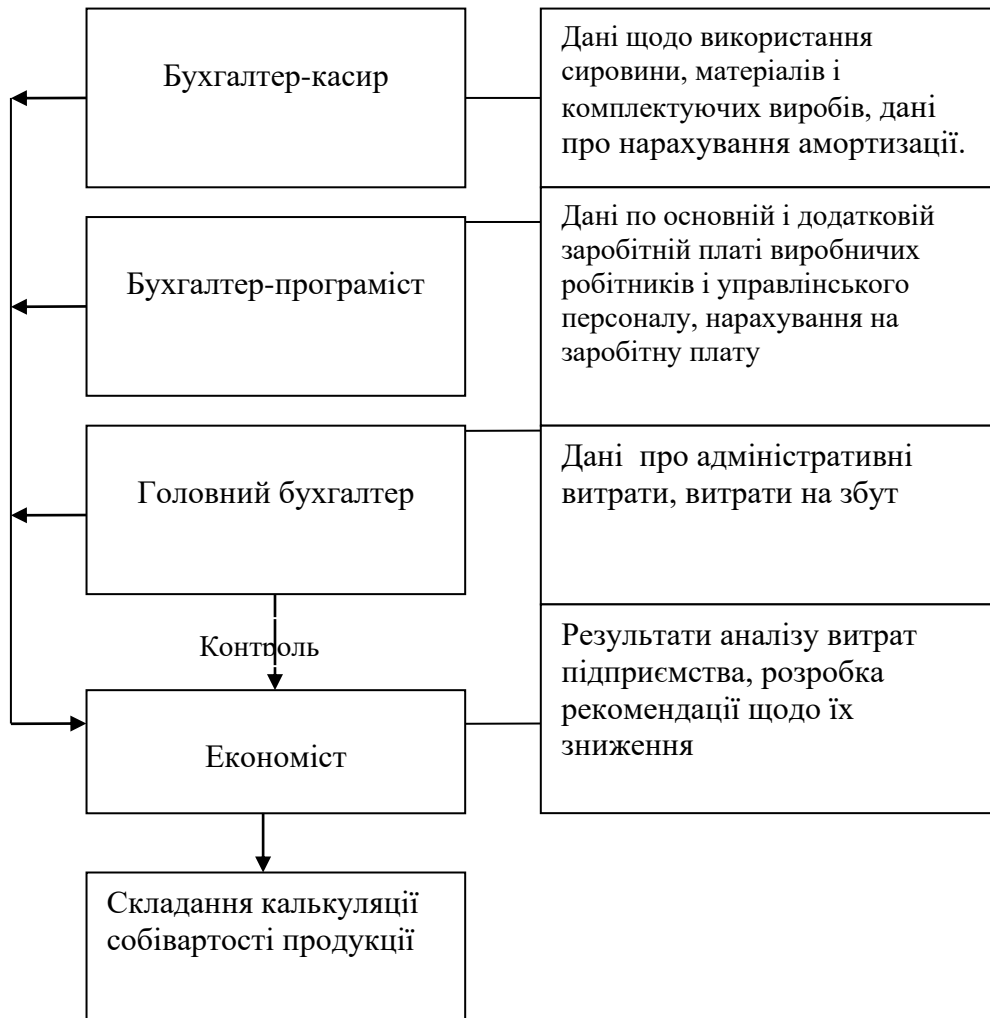

Рис.3.1. Взаємозв'язок основних посадових осіб в процесі формування собівартості (змінена схема)

Також щоб спростити і прискорити розрахунок і аналіз собівартості продукції та зробити його більш ефективнішим підприємству необхідно автоматизувати цей процес, тобто купити один з програмних продуктів, який би розраховував собівартість продукції підприємства.

Основні існуючі на ринку програмні продукти для розрахунку собівартості продукції:

1. CA ERwin Modeling Suite (раніше: ERwin Modeling Suite) - інтегрований комплекс CASE-средств, що забезпечує всі потреби компаній-розробників ПО. Даний пакет служить для проектування і аналізу баз даних, бізнес-процесів і інформаційних систем і включає продукти: CA ERwin Process Modeler (раніше: BPwin), CA ERwin Data Modeler (раніше: ERwin), CA ERwin Data Model Validator (ERwin Examiner), CA ERwin Model Manager (раніше: ModelMart), CA ERwin Component Modeler (Paradigm Plus), використання яких дозволяє скоротити витрати і підвищити продуктивність процесу розробки.

2. «A5.ERP. Управлінський облік і розрахунок собівартості» - перший продукт класу ABIS (Activity-Based Information System) на платформі A5.ERP. Дозволяє створювати прикладні ABC-системи управлінського обліку, розрахунку продуктивності і вартості бізнес-процесів, собівартості продукції (послуг) і формування аналітичної звітності для підприємств будь-якого масштабу і сфери діяльності.

3. ВІП-Костінг для BPwin. Розроблена в середі MS Access і є програмним комплексом з функціями імпорту даних у форматі MS Excel, ведення довідників, розрахунку вартості дій і бізнес-процесів, собівартості об'єктів витрат по методах ABC/ABM, а також формування аналітичних звітів.

У табл. 3.1 представлений аналіз програмних продуктів для розрахунку собівартості продукції.

З представлених у таблиці 3.1 програмних продуктів для ТОВ «Мікра» підходить «A5.ERP. Управлінський облік і розрахунок собівартості», оскільки:

- по-перше даний продукт сумісний з комп'ютерними програмами встановленими раніше на підприємство;
- по-друге даний продукт є недорогим за ціною в порівнянні з CA ERwin Modeling Suite (раніше: ERwin Modeling Suite) і ВІП-Костінг для BPwin.
- у третій зручний у використанні.

Таблиця 3.1

Аналіз програмних продуктів для розрахунку собівартості продукції

Назва продукту	Краткий опис	Ціна
1. CAERwin Modeling Suite	Інтегрований комплекс CASE-средств, що забезпечує всі потреби компаній-розробників ПО. Даний пакет служить для проектування і аналізу баз даних, бізнес-процесів і інформаційних систем і включає продукти: CA ERwin Process Modeler (раніше: BPwin), CA ERwin Data Modeler (раніше: ERwin), CA ERwin Data Model Validator (ERwin Examiner), CA ERwin Model Manager (раніше: ModelMart), CA ERwin Component Modeler (Paradigm Plus), використання яких дозволяє скоротити витрати і підвищити продуктивність процесу розробки.	305000,00 грн
2. A5.ERP. Управлінський облік і розрахунок собівартості	Дозволяє створювати прикладні ABC-системи управлінського обліку, розрахунку продуктивності і вартості бізнес-процесів, собівартості продукції (послуг) і формування аналітичної звітності для підприємств будь-якого масштабу і сфери діяльності.	97200,00 грн.
3. ВІП-Костінг для BPwin	В основі технології функціонування ПС ВІП-Костінг лежить застосування методів ABC (Activity-Based Costing) і ABM (Activity-Based Management). Методи ABC/ABM розроблені як «орієнтоване на дії» доповнення до традиційних фінансових підходів.	158200,00 грн

У основі функціонування конфігурації " A5.ERP. Управлінський облік і розрахунок собівартості" лежить застосування методу ABC (Activity Based Costing) - результативного інструменту, що дозволяє вирішувати завдання економії ресурсів, оптимізації витрат, підвищення продуктивності бізнес-процесів, якості, а також управління ризиками.

Конфігурація " A5.ERP. Управлінський облік і розрахунок собівартості" дозволяє забезпечувати підтримку розширеного методу ABC і дозволяє вести розрахунок:

- вартості дій персоналу і устаткування, вартості бізнес- процесів, як сукупності дій персоналу і устаткування (з точністю до категорії витрат);
- ступені завантаження персоналу з подальшим аналізом для раціонального перерозподілу дій і формування оптимальної організаційно-штатної структури;
- собівартості продукції, послуг, клієнтів, постачальників або собівартості інших об'єктів, визначених як кінцеві об'єкти витрат;

Метод ABC використовується як доповнення до існуючих фінансових підходів і призначений для правильного з погляду бізнесу розподілу витрат підприємства на кінцеві центри витрат. Як кінцеві центри витрат можуть виступати групи або одиниці продукції, що випускається, споживачі продукції, постачальники ресурсів підприємства, або інші об'єкти. Таким чином, метою застосування методу є отримання реальної собівартості продукції, постачальників, клієнтів, бізнес-процесів.

В результаті застосування ABC - методу підприємство отримує об'єктивну інформацію про:

- продуктивності і вартості дій, бізнес-процесів і структурних підрозділів;
- реальній (а не розрахованою за даними бухгалтерського обліку) собівартості кінцевих об'єктів витрат (продукції, послуг, клієнтів, постачальників);
- ступені завантаження структурних підрозділів, посадових осіб і устаткування.

Отже, впровадивши запропановану систему формування собівартості продукції разом з використанням програмного продукту "A5.ERP. Управлінський облік і розрахунок собівартості" підприємство отримує більш точну інформацію про витрати підприємства, зможе виявити резерви зниження собівартості продукції та отримати додатковий прибуток.

3.2. Обґрунтування напрямків та можливостей зниження виробничих витрат

В умовах переходу до ринкової економіки роль і значення собівартості продукції для підприємства різко зростають. З економічних і соціальних позицій значення зниження собівартості продукції для підприємства полягає в наступному:

- у збільшенні прибутку, що залишається у розпорядженні підприємства, а отже, в появі можливості не лише в простому, але і розширеному відтворенні;
- у появі більшої можливості для матеріального стимулювання працівників і вирішення багатьох соціальних проблем колективу підприємства;
- у поліпшенні фінансового стану підприємства і зниженні ступеня ризику банкрутства;
- у можливості зниження продажної ціни на свою продукцію, що дозволяє значною мірою підвищити конкурентоспроможність продукції і збільшити об'єм продажів;
- у зниженні собівартості продукції в акціонерних суспільствах, що є хорошою передумовою для виплати дивідендів і підвищення їх ставки.

Зі всього сказаного витікає дуже важливий висновок, що проблема зниження собівартості продукції завжди має бути в центрі уваги на підприємствах.

Одним з основних напрямів зниження собівартості продукції у ТОВ «Мікра» є:

1. Підвищення технічного рівня виробництва, тобто автоматизація паяльного процесу. Для автоматизації даного процесу підприємству

необхідно придбати піч АА20044. Дана піч призначена для припаювання резисторів, діодів, транзисторів і мікросхем до плати. Основними перевагами даної печі є прискорення процесу паяння, зниження браку виробництва, а також вивільнення монтажника електронних приладів і систем. Ціна даної печі становить 320000 гривень.

Час паяння в даній печі однієї плати, наприклад, приладу МТМ 501-03, в середньому складає 3,5 хвилин.

У табл.3.2. представлені дані про наявність паяльних елементів на платі ААЛУ301411200, які треба паяти вручну.

Таблиця 3.2

Плата МТМ 501-03 –ААЛУ301411200

№п/п	Найменування деталі	Кількість на платі деталей	Кількість виводів для паяння	Всього виводів
1	Резистори	31	2	62
2	Діоди	8	3	24
		1	4	4
3	Транзистори	3	4	12
4	Мікросхеми	5	8	40
Разом				142

Операція паяння вручну з розрахунку, що на 1 паяння по нормі виходить

3 секунди на 1 вивід = $142 * 3 = 426$ секунд або 7,1 хвилини

Розрахунки про заощадження часу на прилад МТМ 501-03 представлені в табл.3.3

Таблиця 3.3

Розрахунок заощадження часу на прилад МТМ 501-03

Рік	Випуск, шт.	Ручне паяння, годин	Машинне паяння, годин	Заощадження часу, годин
2019	760	89,93	44,33	45,6
2020	1820	215,36	106,16	109,2
2021	1668	197,38	97,3	100,08
Разом		502,67	247,79	254,88

За останніх 3 року ціна на даний прилад не змінювалася і складала 6500 грн. Перерахунок річної програми підприємства з випуску продукції МТМ 501-03 представлений в табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Річна програма підприємства з випуску продукції
МТМ 501-03

Рік	Об'єм реалізації, тис. грн	Ціна приладу, грн	Умовно випущено в перерахунку на МТМ 501-03, шт
2019	70717,0	6500	10879
2020	106376,0	6500	16365
2021	110525,1	6500	17003

Таблиця 3.5

Розрахунок заощадження часу на весь випуск продукції

Рік	Випуск, шт.	Ручне паяння, годин	Машинне паяння, годин	Заощадження часу, годин
2019	10879	1287,35	634,6	652,75
2020	16365	1936,52	954,62	981,9
2021	17003	2021,02	991,84	1020,18
Разом				2654,83

Як видно з таблиці 3.5, при автоматизації процесу паяння економія часу за три роки при даних обсягах виробництва становитиме 2654,83 години, при цьому ще вивільнюється праця монтажника.

Економія заробітної плати монтажника за три роки представлена в табл 3.6.

Таблиця 3.6

Дані по заробітній платі монтажника

Рік	Одиниці виміру	Заробітна плата за рік
2019	грн	110462,4
2020	грн	159846,0
2021	грн	174158,4
Всього	грн	444 466,8

2. Вдосконалення продукції, зниження її матеріаломісткості і трудомісткості, тобто заміна металевого корпусу власного виробництва на купувальний пластмасовий корпус.

МТМ 501-03 має найбільшу питому вагу зі всього об'єму реалізованої продукції за 2019-2021 роки.

Таблиця 3.7

Динаміка випуску приладу МТМ 501-03

Рік	МТМ 501-03, шт	Спільна кількість приладів, шт	Питомий вага, %
2019	760	6676	11,38
2020	1820	9511	19,13
2021	1668	8871	18,80

Корпус даного приладу виготовляють на підприємстві власними силами і витрати на виробництво цього корпусу складають:

Матеріали:

- Лист алюмінієвий Д-16 20 мм - 1кг коштує 280 грн, потрібне 250 грам
Тоді на 1 корпус потрібно алюмінію на 70 грн.

- Круг сталевий 20 д - 1кг коштує 55 грн, потрібне 100 грам = 5,5 грн.

Витрати на матеріал складають $70 + 5,5 = 75,5$ грн.

Витрати праці на виготовлення корпусу – 169,4 грн.

Вартість корпусу = 244,9 грн.

А підприємство «ІнкомТех» в місті Києві виготовляє і продає корпуси Сп 26GК за ціною 198,0 грн.

Якщо підприємство купуватиме корпус на даний прилад, собівартість приладу знизиться на: $244,9 - 198,0 = 46,9$ грн.

Отже, підприємству вигідніше купувати корпус на прилад МТМ 501-03, аніж виготовляти його, тимпаче, що з пластмасовим корпусом прилад стає легшим та меншим у розмірах.

3.3. Оцінка впливу запропонованих заходів на економічні показники діяльності підприємства

Запропоновані вище заходи, пов'язані зі зменшенням собівартості продукції, що випускається та зі збільшенням прибутку від виробництва.

Таблиця 3.7

Зміна собівартості продукції прилада МТМ 501-03 до та після впровадження програмного продукту

Найменування статей калькуляцій	Витрати на одиницю продукції, грн.		
	До впровадження	Після впровадження	Відхилення, (+;-)
1.Сировина та матеріали	87,1	79,0	-8,1
2.Покупні комплектуючі вироби	954,9	896,0	-58,9
3.Основна заробітна плата виробничих робітників	1392,6	1392,6	-
4.Додаткова заробітна плата	167,2	167,2	-
5.Відрахуваннями із заробітної плати	343,13	343,13	-
6.Загальновиробничі витрати	2407,17	2334,67	-72,5
7.Виробнича собівартість	5352,1	5212,6	-139,5
8. Адміністративні витрати	417,8	421,23	+3,43
9.Витрати на збут	139,3	139,3	-
10.Повна собівартість	5909,2	5773,13	-136,07

Проведені розрахунки показують, що повна собівартість одиниці продукції знизилася на 136,07 грн або на 2,3% у зв'язки з впровадженням програмного продукту. Тоді зниження собівартості всього обсягу продукції даного приладу буде становити:

$$136,07 * 1668 = 226964,76 \text{ грн}$$

Основні економічні показники діяльності підприємства до та після впровадження програмного продукту представлені в табл.3.8.

Таблиця 3.8

Основні економічні показники діяльності підприємств до та після впровадження програмного продукту

Показники	Од.вим.	До впровадження	Після впровадження	Відхилення, (+;-)
Об'єм РП	тис.грн	110525,1	110525,1	-
Собівартість	тис.грн	90770,1	90543,4	-226,7
Прибуток від виробництва	тис.грн	19755,0	19981,7	+226,7
Рентабельність витрат	%	21,8	22,1	0,3

Отже, економічний ефект від впровадження програмного продукту «A5.ERP. Управлінський облік і розрахунок собівартості» буде становити:

$$19981,7 - 19755,0 = 226,7 \text{ тис.грн}$$

Розрахунок ефекту впровадження даного організаційно-технічного заходу виконано на прикладі тільки одного приладу – МТМ 501-03. Однак використання програмного продукту «A5.ERP. Управлінський облік і розрахунок собівартості» дозволить знизити витрати також і інших приладів, виробляємих ТОВ «Мікра».

Результати зміни собівартості продукції до та після заміни корпусу представлені в табл. 3.9

Дані табл. 3.9. показують, що повна собівартість одиниці продукції знизилася на 84,16 грн. або на 1,4%.

Тоді зниження собівартості всього обсягу продукції даного приладу буде становити:

$$84,16 * 1668 = 140378,88 \text{ гривень.}$$

Зниження собівартості прилада МТМ 501-03 позитивно відобразиться на техніко-економічних показниках підприємства, що підтверджують дані табл. 3.10

Отже, економічний ефект від заміни корпусу буде становити:

$$19895,38 - 19755,0 = 140,38 \text{ тис.грн.}$$

Таблиця 3.9

Зміна собівартості продукції до та після заміни корпусу

Найменування статей калькуляцій	Витрати на одиницю продукції, грн		
	До заміни корпусу	Після заміни корпусу	Відхилення, (+;-)
1.Сировина та матеріали	87,1	11,6	-75,5
2.Покупні комплектуючі вироби	954,9	1152,9	+198,0
3.Основна заробітна плата виробничих робітників	1392,6	1223,2	-169,4
4.Додаткова заробітна плата	167,2	167,2	-
5.Відрахуваннями із заробітної плати	343,13	305,87	-37,26
6.Загальновиробничі витрати	2407,17	2407,17	-
7.Виробнича собівартість	5352,1	5267,94	-84,16
8. Адміністративні витрати	417,8	417,8	-
9.Витрати на збут	139,3	139,3	-
10.Повна собівартість	5909,2	5825,04	-84,16

Зниження собівартості прилада МТМ 501-03 позитивно відобразиться на техніко-економічних показниках підприємства, що підтверджують дані табл. 3.10.

Таблиця 3.10

Основні економічні показники діяльності підприємства до та після заміни корпусу

Показники	Од.вим.	До заміни корпусу	Після заміни корпусу	Відхилення, (+;-)
Об'єм РП	тис.грн	110525,1	110525,1	-
Собівартість	тис.грн	90770,1	90629,72	-140,38
Прибуток від виробництва	тис.грн	19755,0	19895,38	+140,38
Рентабельність продажів	%	21,8	22,0	0,2

Результати зміни собівартості продукції до та після використання печі АА2004 представлені в табл. 3.11

Таблиця 3.11

Зміна собівартості продукції до та після використання печі АА20044

Найменування статей калькуляцій	Витрати на одиницю продукції тис.грн.		
	До вик-ня печі	Після вик-ння печі	Відхилення, (+;-)
1.Сировина та матеріали	87,1	82,1	-5,0
2.Покупні комплектуючі вироби	954,9	954,9	-
3.Основна заробітня плата виробничих робітників	1392,6	1288,2	-104,4
4.Додаткова заробітня плата	167,2	167,2	-
5. Відрахуваннями із заробітньої плати	343,13	320,17	-22,96
6.Загальновиробничі витрати	2407,17	2 445,54	+38,37
7.Виробнича собівартість	5352,1	5258,11	-93,99
8. Адміністративні витрати	417,8	417,8	-
9.Витрати на збут	139,3	139,3	-
10.Повна собівартість	5909,2	5815,21	-93,99

Проведені розрахунки показують, що повна собівартість одиниці продукції знизилася на 93,99 грн (1,6%). Тоді зниження собівартості всього обсягу продукції даного приладу буде становити:

$$93,99 * 1668 = 156775,32 \text{ гривень}$$

Зниження собівартості прилада МТМ 501-03 позитивно відобразиться на техніко-економічних показниках підприємства, що підтверджують дані табл. 3.12.

Отже, економічний ефект від впровадження печі буде становити:

$$19911,78 - 19755,0 = 156,78 \text{ тис.грн.}$$

Розрахунок ефекту впровадження даного організаційно-технічного заходу виконано на прикладі тільки одного приладу – МТМ 501-03. Однак

використання печі АА20040 дозволить знизити витрати також і інших приладів.

Таблиця 3.12

Основні економічні показники діяльності підприємства
до та після після використання печі АА20044

Показники	Од.вим.	До використання печі	Після використання печі	Відхилення, (+;-)
Об'єм РП	тис.грн	110525,1	110525,1	-
Собівартість	тис.грн	90770,1	90613,32	-156,78
Прибуток від виробництва	тис.грн	19755,0	19911,78	156,78
Рентабельність продажів	%	21,8	22,0	0,2

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

У третьому розділі кваліфікаційної роботи були розглянуті та проаналізовані всі запропоновані заходи щодо удосконалення управління собівартістю продукції приладобудівельного підприємства.

Зокрема:

- рекомендація автоматизувати процес розрахунку собівартості продукції, шляхом придбання програмного продукту «A5.ERP. Управлінський облік і розрахунок собівартості»;

- рекомендація перерозподілити функціональні обов'язки між персоналом бухгалтерії та створити у даному підрозділі штатну одиницю економіста;

- пропозиція купівлі печі для пайки плат, яка підвищить технологічний рівень виробництва шляхом прискорення процесу виготовлення приладів;

- пропозиція щодо заміни металевого корпусу власного виробництва на покупний пластмасовий корпус;

Було виявлено, що:

- придбання програмного продукту «A5.ERP. Управлінський облік і розрахунок собівартості» створення штатної одиниці економіста дозволяє підприємству якісно та швидко розраховувати та аналізувати собівартість продукції, знаходячи резерви зниження витрат;

- при впровадженні пропозиції купівлі печі для пайки плат поліпшиться якість продукції та знизиться собівартість продукції за статтею основна заробітна плата (вивільниться місце монтажника);

- при впровадженні пропозиції заміни металевого корпусу власного виробництва на покупний пластмасовий корпус знизить собівартість продукції за статтею сировина і матеріали.

Оцінка впливу запропонованих заходів на економічні показники діяльності підприємства показала, що в результаті впровадження даних

заходів відбудеться поліпшення основних техніко-економічних показників ТОВ «Мікра», тобто збільшиться прибуток від виробництва та рентабельність реалізованої продукції.

ВИСНОВКИ

У роботі була дана загальна характеристика діяльності ТОВ «Мікра», розглянута організаційна структура підприємства та функції його основних підрозділів, проаналізовані основні техніко-економічні показники діяльності підприємства за 2019–2021 рр. та дана оцінка ефективності використання основних виробничих ресурсів.

Було виявлено, що підприємство щорічно збільшує обсяги виробництва та має задовільний економічний стан.

Аналіз фінансових показників підприємства вказує на те, що фінансовий стан підприємства покращується, і в той же час збільшується залежність підприємства від кредиторів, а також спостерігається позитивна динаміка щодо прибутковості підприємства.

Детальний аналіз повної собівартості продукції виявив, що основну питому вагу в калькуляції витрат займають сировина, матеріали та комплектуючі (майже 40%), на другому місці заробітна плата основного виробничого персоналу (18%) та на третьому загальновиробничі витрати (17%). Тому, зроблено висновок, що дане виробництво є матеріало-та трудомістким.

Вивчення теоретичних та методичних питань щодо управління процесом формування собівартості дало змогу вивчити основні види та методи даного процесу, вимоги, які сприятимуть забезпеченню його ефективному управлінню. Зроблен висновок, що успішне функціонування системи управління формуванням собівартістю визначається ефективністю її організації, яка полягає в виконання функцій планування, аналізу та розрахунку собівартості продукції.

В процесі дослідження були виявлені недоліки в системі управління процесом формування собівартості на підприємстві. Основним недоліком в організаційному та інформаційному забезпеченні цього процесу є відсутність повномасштабного аналізу та планування витрат, також

спостерігається недостатній рівень використання можливостей персоналу підприємства для виконання цих функцій. Низьке технічне та програмне забезпечення роботи не дає можливості ефективно управляти витратами підприємства і відповідно виявляти резерви їх зниження.

Для підвищення ефективності управління процесом формування собівартості ТОВ «Мікра» запропоновано автоматизувати процес розрахунку собівартості продукції, шляхом придбання програмного продукту «A5.ERP. ВИП Анатех: ABIS.ABC. Управлінський облік і розрахунок собівартості». Використання в роботі цього програмного продукту дасть змогу якісно та швидко розраховувати та аналізувати собівартість продукції, знаходячи резерви зниження витрат. Також запропоновано перерозподілити функціональні обов'язки між персоналом бухгалтерії та вивільнити бухгалтера з обліку матеріальних цінностей з метою створення у даному підрозділі нової штатної одиниці – економіста, який буде, виконувати даний процес формування та управління собівартістю продукції.

Для удосконалення виробничого процесу запропонована купівля печі для пайки плат, яка підвищить технологічний рівень виробництва шляхом прискорення процесу виготовлення приладів. Це дасть змогу поліпшити якість продукції та дозволить вивільнити монтажника, що знизить собівартість продукції за статтею основна заробітна плата.

Для вдосконалення продукції, зниження її матеріаломісткості і трудомісткості запропонована заміна металевого корпусу власного виробництва на покупний пластмасовий корпус. Це дасть змогу знизить собівартість продукції за статтею сировина і матеріали.

Аналіз планових техніко-економічних показників підприємства показав, що впровадження запропонованих заходів сприятиме найбільш ефективному управлінню собівартістю продукції та поліпшує економічні показники діяльності ТОВ «Мікра».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азьмук Л. А. Мікроекономічна теорія виробництва та витрат: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. Вид. 2-ге, без змін. К. : КНЕУ, 2005. 160 с.
2. Андросенко О. О. Економічна сутність витрат виробництва та їх роль у системі управління діяльністю промислових підприємств. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. 2016. Вип. 15. С. 122-126.
3. Атамас П. Й. Управлінський облік: навч. посіб. К. : ЦУЛ, 2006. 440 С.
4. Давидов Г. М., Кужельний М. В. Аудит: підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. 2009. 495 с.
5. Бутинець Ф. Ф. Аудит і ревізія підприємницької діяльності: навч. посіб. Житомир, 2011. – 416 с.
6. Басманов І. А. Калькулювання собівартості виробничої продукції. М.: Фінанси и статистика, 2004. 296 с.
7. Боярський Ю.І. Оцінка залишків незавершеного виробництва: проблеми визначення. Міжнародний збірник наукових праць. Випуск 2(20).URL: <http://pbo.ztu.edu.ua/article/viewFile/43766/40486> (дата звернення: 25.05.2019).
8. Болюх М. А., Бурчевський В. З., Горбатюк М. І та ін. Економічний аналіз : навч. посіб. Вид. 2-е, перероб. і доп. К. : КНЕУ, 2013. 556 с.
9. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник – 6-е вид., перероб і доп. Житомир. Рута, 2005. 756 с.
10. Бутинець Ф.Ф. Витрати виробництва та їх класифікація для потреб управління. URL: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ptmbo/2012_1/2.pdf. (дата звернення: 25.05.2019).
11. Вагонова О. Г. Управління процесом формування виробничих витрат на спорудження та ремонт підготовчих виробок вугільних шахт : дис. канд. ек. наук. Дніпропетровськ, 2015. 116 с.

12. Відображення в обліку витрат на виробництво. Бухгалтерія. 2012. №30. С. 96-102.
13. Войтенко Т.В. Усе про облік витрат на виробничому підприємстві. Харків. Фактор, 2005. 266 с.
14. Гнилицька В. С. Підходи до калькулювання собівартості продукції відповідно до НП(С)БО. Регіональні перспективи. 2014. №2-3. С. 129-133. Голов С. Ф. Управлінський облік: підручник. К. : Лібра, 2003. 704 с.
15. Давидович І. Є. Управління витратами: навч. посібн. К. : Центр учбової літератури, 2008. 319 с.
16. Давидюк Т. В. Методи обліку витрат і калькулювання собівартості продукції у вітчизняних нормативних актах: напрями удосконалення. Економіка: реалії часу. 2016. №1(23). С. 6-13.
17. Дерій В.А. Проблеми обліку витрат і доходів підприємства та перспективи їх вирішення в Україні. Бухгалтерський облік і аудит. 2008. №4. С. 7-11.
18. Дерій В.А. Термін «витрати» і його трактування для потреб обліку і контролю. Галицький економічний вісник. 2010. №1(26). С.154-160.
19. Діброва Н. О. Калькулювання фактичної собівартості та облік готової продукції. Виробництво і собівартість продукції. Дніпропетровськ. Баланс-клуб, 2006. № 3. С. 33-49.
20. Домбровський В. М. Управлінський облік: навч. посіб. К. : КНЕУ, 78 2005. 278 с.
21. Дрозд В. Д. Формування собівартості та облік у допоміжних виробництвах. Виробництво і собівартість продукції. Дніпропетровськ. Баланс-клуб, 2016. № 3. С.96-101.
22. Загородній А. Г., Партин Г. О. Управлінський облік: навч. посіб. К. : Знання, 2007. 303 с.
23. Задорожний З. В., Крупка Я. Д. та ін. Фінансовий облік: підручник К.: Хай-Тек Прес, 2011. 544 с.

24. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Бухгалтерія. 2017. №5. С.12–17.
25. Корзаченко О.В. Оптимізація бізнес-процесів українських підприємств: проблеми та перспективи. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2018. Вип. 3. С. 64-69.
26. Корольова О. І. Облік витрат виробництва: проблеми та перспективи розвитку. Економіка та управління на транспорті. 2015. Вип. 1. С.79–90.
27. Крупка, Я. Д. Облік як основа контролю витрат за місцями їх виникнення та сферами. Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону: фінансова політика та інвестиції. 2010. № 4. С.168-179.
28. Левицька С. О. Виробничі запаси як об'єкт внутрішнього контролю. Наукові записки Національного університету "Острозька академія". 2017. Вип. 4. С. 200-206.
29. Лень В. С. Управлінський облік : навч. посіб. 2-ге вид., випр. К. : Знання-Прес, 2006. 317 с.
30. Малахов В. А. Дискусійні питання визначення методики аудиту витрат на українських підприємствах. Бізнес-Інформ. 2015. № 12. С.263-268.
31. Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості, затверджені наказом Міністерства промислової політики України від від 9 липня 2007 року №373.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0373581-07> (дата звернення: 11.06.2019)
32. Михайловська О.В. Операційний менеджмент: навчальний посібник. Київ: Кондор, 2008. 550 с.
33. Мних Є. В. Економічний аналіз: підручник. К. : Центр навчальної літератури, 2003. 412 с.
34. Мордвінцева Т. В. Методи обліку витрат і методи калькулювання: їх взаємозв'язок та різниця. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2014_2/195.pdf (дата

- звернення: 80 11.06.2019).
35. Моссаковський В. Система контролю витрат виробництва за сучасних умов. Бухгалтерський облік і аудит. 2012. № 9. С. 225.
 36. Мочерний С. В. Основи економічних знань : навч. посіб. Вид. 2-ге, доп. К. : Академія, 2006. 504 с. 51. Мошковська О. А. Облік затрат і калькулювання собівартості продукції згідно з вітчизняним законодавством: подальший розвиток і шляхи вдосконалення. Вісник ЖДТУ. Серія «Економічні науки». 2009. №3(49). URL: http://nbuv.gov.ua/portal/Soc_gum/Vzhdtu_econ/2009_3/23.pdf. (дата звернення: 15.09.2019).
 37. Нападовська Л.В. Управлінський облік: підручник. К.:Книга, 2014. 544 с.
 38. Ніпорко Н. І. Поняття системи та методів обліку витрат і калькулювання собівартості продукції. Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. 2014. Вип. 5-6. С.130-133.
 39. Остапенко Т. М. Інтерпретація прямих та непрямих витрат для цілей калькулювання. Економіка. Управління. Інновації. Випуск №2(10). 2013. С. 57-63.
 40. Плешонкова Л. Виробнича собівартість і калькулювання промислової продукції. Баланс. 2014. № 7. С.34-41.
 41. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати». Редакція станом від 09.08.2013р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00> (дата звернення: 18.10.2019).
 42. Попович П. Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання. Тернопіль. Економічна думка. 2004. 416 с.
 43. Пушкар М. С. Розробка систем обліку: навч. посібник. Тернопіль. Карт-бланш. 2013. 198 с.
 44. Радченко К.М. Сутність витрат як економічної категорії та їх місце в системі управління підприємством. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vkhdtusg/2010_105/43.pdf. (дата

- звернення: 20.07.2019).
45. Скрипник М. І. Методи обліку витрат і методи калькулювання: сутність і співвідношення понять. Міжнародний збірник наукових праць. Випуск 2(14). С.202-206.
 46. Скрипник М.І. Сутність витрат як економічної категорії. URL: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum./Vzhdtu_econ /2015_4/33.pdf. (дата звернення: 28.08.2019).
 47. Слюсарчук Л. В. Вплив класифікації затрат на прийняття управлінських рішень. Облік і фінанси АПК. 2006. № 6. С.102–106.
 48. Сльозко Т. М. Організація обліку: навч. Посібник. Український держ. ун-т фінансів та міжнар. торгівлі. К.: Центр учбової літератури. 2008. 224 с.
 49. Сопко В. В. Облік витрат і калькуляція собівартості продукції у промисловості. К. Техніка, 2006. 112 с.
 50. Турило А. М. Уточнення сутності поняття «витрати» і їхньої економічної оцінки на підприємстві. Актуальні проблеми економіки. 2015. № 11. С.85-88.